

Jaargang 18, nr. 2 - april 2000

Tidinge

van Die Goude

Margaretha van Parma

- een leven in dienst van de macht -

Tidinge

van Die Goude

Mededelingenblad Oudheidkundige Kring "Die Goude"

Postrekening nr. 39.70.93, t.n.v. "Die Goude", Gouda

Inhoud

Colofon

Artikelen

Margaretha van Parma - een leven in dienst van de macht	pagina 49
Reinier Marinus van Reenen - burgemeester van Gouda 1965-1968	pagina 59
Een tol op de Cleyweg?	pagina 68

Rubrieken

pagina 78

Kringnieuws

pagina 82

Redactie:

Jaap Rebel, Henny van Dolder-de Wit,
Jan Kompagnie, Nico Habermehl

Redactieadres:

Westhaven 43, 2801 PL Gouda

Secretariaat:

Postbus 307, 2800 AH Gouda

Tel.: 0182 - 517054

Penningmeester/ledenadministratie:

R.F. Stijnis, Vlietenburg 32, 2804 WT Gouda

Tel.: 0182 - 532278

Productie:

Stichting SPOOR, Gouda

Vormgeving:

Sander Hoogendoorn, Gouda

ISBN: 0168 - 0498

Illustratie omslag:

Margaretha, als altijd gekleed in de Habsburgse hofdracht waarmee zij haar hoge afkomst accentueerde.

Margaretha van Parma

- een leven in dienst van de macht -

Henny van Dolder - de Wit

Wie een bezoek brengt aan de Goudse Sint-Janskerk komt ongetwijfeld onder de indruk van de gebrandschilderde glazen aan weerszijden van het dwarsschip, respectievelijk 19.70 en 18.80 m hoog. Zij werden geschonken door koning Filips II van Spanje en zijn halfzuster, de landvoogdes Margaretha van Parma. Beiden speelden een belangrijke rol in de geschiedenis van de Nederlanden in de zestiende eeuw. Wie niet met hun levensverhaal bekend is, zal niet vermoeden welke tragedie achter deze vorstelijke verschijningen schuilgaat. Zoals het door Margaretha geschonken Glas 23 afwisselend in fel zonlicht en in het nachtelijk duister staat, was ook haar leven...

Oudenaerde en Brussel

In de laatste maanden van het jaar 1521 verbleef de jonge keizer Karel V in de stad Oudenaerde, in verband met de oorlog tegen zijn aartsvijand Frankrijk. Een verhouding met Jeanne van der Gheynst, een eenvoudig dienstmeisje in het kasteel waar de keizer zijn intrek had genomen, bleef niet zonder gevolgen. In juli 1522, Karel verbleef toen al lang weer in Spanje, zag zijn eerstgeboren kind het levenslicht, een meisje dat werd vernoemd naar een tante van de Keizer: Margaretha. Zij werd opgevoed in Brussel, in het gezin van André Douvin, voormalig keldermeester van aartshertog Ferdinand, een broer van de Keizer. Zoals in die tijd onder hooggeplaatsten gebruikelijk was, ontving Jeanne een bedrag in geld en werd uitgetrouwd. Zij schonk haar echtgenoot, meester Jehan van Dijke, heer van Santvliet, negen kinderen.

Karel V op jeugdige leeftijd.

Florence

Geheel in de lijn van de Habsburgse traditie gebruikte de Keizer zijn dochter Margaretha als pion in zijn politieke schaakspel. Vanaf haar vierde jaar werden verschillende huwelijksovereenkomsten gesloten, die naar gelang het heersende politieke klimaat even lichtvaardig weer werden ontbonden. In 1529 erkende Karel V Margaretha als zijn wettige dochter, zij droeg voortaan als officiële naam 'Margarita d'Austria', oftewel 'Madama'. In 1527 sloot de Keizer een verdrag met paus Clemens VII. Een van de voorwaarden was een huwelijk tussen Margaretha en Alessandro de' Medici, die dan Hertog van Florence zou worden. De negroïde Alessandro was naar algemeen wordt aangenomen een bastaardzoon van de Paus, die door deze verbintenis de Medici-dynastie in ere zag hersteld. Het huwelijk zou worden gesloten als Margaretha de leeftijd van twaalf jaar had bereikt. Op 7 januari 1533 ondernam zij, vergezeld van een groot gevolg, onder wie haar pleegvader, de lange reis naar Italië. Het meisje beleefde een onvergetelijk moment toen zij in Napels op 25 november 1535 voor het eerst haar machtige vader ontmoette. Hoewel Karel toen al op de hoogte was van het losbandige leven dat zijn aanstaande schoonzoon leidde, liet hij zijn persoonlijke belangen zwaarder wegen dan het geluk van zijn kind.

Het huwelijk van de dertienjarige bruid met de zevenentwintigjarige Alessandro werd op 28 februari 1536 in Napels gesloten. Madama mocht zich nu officieel Hertogin van

Alessandro de' Medici, hertog van Florence.

Florence noemen en deed in die stad op 31 mei te middernacht bij toortslicht haar intrede. Het jonge bruidje leidde er een beschermd bestaan en genoot van de positie die zij bekleedde. Op 13 juni vond in de San Lorenzokerk de tweede inzegening van het huwelijk plaats. Voordat het werkelijk was voltrokken eindigde het op Driekoningenavond 1537, nadat Alessandro, vergezeld van zijn vrienden de nacht op liederlijke wijze had doorgebracht, met de nooit opgeloste moord op de wrede Hertog van Florence. Margaretha zal niet hebben beseft wat haar bespaard is gebleven. Een verbintenis met zijn opvolger, de zeventienjarige Cosimo de' Medici, waar Margaretha maar al te graag in zou hebben toegestemd, was voor haar vader niet aantrekkelijk. Zij verliet de stad aan de Arno en woonde enige tijd in Prato. Haar leven vol tragiek en teleurstelling had een aanvang genomen.

Rome

Langs geheime en soms slinkse wegen werd een nieuw huwelijk voorbereid, nu met Ottavio Farnese, een kleinzoon van paus

Paul III. Deze Farnese-paus zag in een huwelijk met een telg uit het machtige Habsburgse huis een perfecte kans om zijn familie meer aanzien te geven. Karel V op zijn beurt wenste de paus als bondgenoot in zijn strijd tegen de Franse koning Frans I, dus waren beider belangen met deze verbintenis gediend. Na een luisterrijke ontvangst in Rome trouwde Margaretha op 4 november 1538 in de Sixtijnse kapel met een door haar verachte jongen, die weinig aantrekkelijk en klein van gestalte was. Slechts langzaam en onder dwang van haar vader en de Paus wijzigde zij haar afwijzende houding tegenover haar echtgenoot en haar schoonfamilie.

In Rome, een wereldstad vol intriges, ontwikkelde Margaretha politieke kwaliteiten die haar later goed van pas zouden komen. In haar huis, het Palazzo Madama, ontving de negentienjarige hertogin belangrijke personen en fungeerde als de voornaamste keizerlijke vertegenwoordigster in Rome. Paus Paul III schonk haar niet alleen bewondering en aandacht, maar ook kostbare juwelen, wat er toe leidde dat men de oude man er van verdacht zelf verliefd op haar te zijn. Margaretha's schoonvader Pier-Luigi Farnese steeg in aanzien toen hij op 10 augustus 1545 door de Paus Parma en Piacenza als hertogdom kreeg toegewezen.

Met Margaretha had Ottavio één levensdoel gemeen: het stichten van een machtige dynastie. Die mogelijkheid kwam in zicht toen zij op 27 augustus 1545 het leven schonk aan twee zoons, Karel en Alexander.

Na de gewelddadige dood van Pier-Luigi Farnese in 1547 volgde Ottavio zijn vader op als Hertog van Parma en Piacenza. De citadel van Piacenza werd hem door de Paus in 1549 weer ontnomen; de strijd om restitutie van dit strategisch zo belangrijke kasteel zou het leven van Margaretha gedurende lange jaren beheersen. In 1549 overleed ook Karel, de tweelingbroer van Alexander.

Ottavio Farnese, tweede echtgenoot van Margaretha.

Parma

Na het bruisende leven in Rome betekende de status van Hertogin van Parma voor Margaretha een anticlimax. Een reis naar de Nederlanden was haar dus meer dan wel-

kom, zij het dat deze het afscheid betekende van haar zoon. Filips II, die in 1555 zijn vader was opgevolgd, had de wens te kennen gegeven om Alexander aan zijn hof in Spanje op te voeden. Beiden reisden in november 1556 naar de Nederlanden, waar Margaretha in Brussel voor de eerste maal haar vijf jaar jongere koninklijke halfbroer ontmoette. Spoedig daarna vertrok Filips naar Engeland, om aan zijn gemalin, de Engelse koningin Mary Tudor steun te vragen in zijn oorlog met Frankrijk. Margaretha en Alexander vergezelden hem op deze reis en zo maakten zij kennis met Mary Tudor die reeds enkele jaren later, in 1558, overleed. Haar fanatieke streven om in Engeland het katholicisme te herstellen maakte haar alom gehaat. Ongeveer tweehonderd bisschoppen, geleerden en andere mannen en vrouwen werden tijdens haar regering omgebracht. De dood van keizer Karel V op 21 september van datzelfde jaar betekende voor Margaretha niet alleen een persoonlijk verlies, maar ook een degradatie van haar aanzien. In tegenstelling tot Filips II was Karel V in Italië een persoonlijk bekende vorst geweest.

Margaretha, als altijd gekleed in de Habsburgse hofdracht waarmee zij haar hoge afkomst accentueerde.

Brussel

Margaretha's leven nam in maart 1559 een voor haar gunstige wending, toen Filips haar uit vele gegadigden benoemde als Landvoogdes over de zeventien Nederlandse gewesten. Opnieuw ondernam zij de lange reis naar Brussel, waar zij op 7 augustus 1559 in de vergadering van de Staten Generaal in haar nieuwe functie werd geïnstalleerd. Op 25 augustus 1559 gingen Filips en Alexander in Vlissingen aan boord van het schip dat hen naar Spanje zou brengen. Zij zou haar broer nooit weerzien.

De landvoogdes in Glas 23 in de Goudse Sint-Janskerk.

Een relatie met Gouda

Nog geen jaar na de aanvaarding van haar regentschap kreeg Margaretha bezoek uit Gouda, waarbij het verzoek van een Goudse burgemeester om een Glas te schenken aan de Sint-Janskerk door haar werd gehonoreerd. Zij trad hiermee in de voetsporen van haar vader, van wie een ontwerptekening van Dirck Crabeth uit 1543 doet vermoeden dat ook hij eertijds voor sponsoring van een Glas is benaderd. Indien het werd uitgevoerd ging het mogelijk met de grote kerkbrand van 1552 verloren¹. Op 5 juni 1560 kreeg de afgevaardigde van de stad Gouda zijn gemaakte kosten vergoed: "bet[aelt] Symon Gerrits burgemeester, van dat hij voir die kerck verteerde kosten heeft gehadt in de sollicitatie van 't glas van de hertoginne van Parma, 10 K[arolus] gulden, 7 st[uiuers]". Lang voordat het Glas was voltooid had Margaretha het verschuldigde bedrag van 400 gulden reeds betaald. Haar afbeelding in het carton doet vermoeden dat

Het paleis op de Koudenberg in Brussel.

handen van Filips niet meer was dan een gijzelaar. Toch waren er in die periode ook enkele lichtpunten. Een daarvan was het vertrek van Antoine Perrenot, kardinaal Granvelle, op 31 maart 1564. Deze geniale, maar dominerende eerste raadsman van Margaretha ontpopte zich geleidelijk als haar tegenstander. Er kwamen nog meer goede berichten: de Portugese koninklijke familie ging akkoord met een huwelijk van prinses Maria met Alexander Farnese. Dagenlang vierde men feest op de Koudenberg: Granvelle was vertrokken, Madama kon in alle vrijheid regeren en stond in aanzien bij volk en adel. Bovendien ging haar geliefde zoon trouwen met een heuse, zij het wat wereldvreemde en preutse Prinses.

Voor het huwelijk, dat in Brussel zou worden voltrokken, gaf Margaretha onverantwoordelijk veel geld uit. In de hoofdstad stroomden de bruiloftsgasten toe, onder wie haar echtgenoot Ottavio met groot gevolg. Na de komst van Alexander, die in de zes jaar dat zij hem niet had gezien was veranderd van een opgroeiende jongen in een hooghartige Spaanse edelman, arriveerde in de avond van 11 november 1565 de bruid. Maria van Portugal maakte haar entree in een gouden koets, gebouwd naar model van een Griekse tempel, die glansde in het licht van honderden fakkels. Nog diezelfde avond werd in de paleiskapel het huwelijk ingezegend door de bisschop van Kamerijk. De pracht en praal waarmee de feestelijkheden rond het huwelijk gepaard gingen, stonden in een schril contrast met de armoede van de bevolking. De edelen die in Brussel bijeen waren bekritiseerden onder elkaar het beleid van Filips, die zich aan de Nederlanden niets gelegen liet liggen. Dan was daar nog de gevreesde Inquisitie, die als een donkere wolk boven de hoofden van de mensen hing. Margaretha, die de heersende onvrede op de juiste wijze inschatte, stelde haar broer ingrijpende veranderingen voor. Maar de brieven die zij kort voor het huwelijk van Alexander uit Spanje ontving, ontnamen haar elke illusie.

Gedurende de feestelijkheden probeerde zij de inhoud even te vergeten, maar toen zij ze in de Raad van State voorlas kende de verontwaardiging geen grenzen. Een herhaald verzoek dat evenmin resultaat had, leidde tot het 'Compromis der Edelen' en de aanbieding van hun befaamde 'Verzoekschrift' op 5 april 1566.

zij in Brussel voor Wouter Crabeth persoonlijk heeft geposeerd. In 1563 was het Glas voltooid: "15 augustus betaelt Wouter Pitzersz knechts tot drynckgelt van ons gouvernanten glas, 2 gulden". In het Streekarchief Hollands Midden wordt nog een brief van Margaretha bewaard, inzake een belastingheffing op turf, gedateerd 19 april 1565.

De jaren in Brussel, toen Madama resideerde in het paleis op de Koudenberg, waren niet onverdeeld gelukkig. Niet alleen politieke kwesties hielden haar bezig, maar ook de toekomst van haar zoon, die in de

Antoine Perrenot, kardinaal Granvelle. Van tegenstander tot correspondentievriend.

De naam van 'Geuzen' (bedelaars), bij die gelegenheid spottend gebruikt, werd een eretitel. De starre houding en het onbegrip van haar broer maakten voor Margaretha het regeren zo moeilijk, dat zij er zelfs ziek van werd. Alarmerende gebeurtenissen, een voorbode van wat nadien de 'beeldenstorm' zou heten overspoelden haar, zonder dat iemand haar van advies kon dienen. Nadat Alexander met zijn reeds zwangere vrouw naar Parma was vertrokken bood Margaretha aan Filips opnieuw haar ontslag aan.

De roep van volk en adel om afschaffing van de Inquisitie en het bijeenroepen van de Staten Generaal klonk steeds luider, maar Filips bleef doof voor alle signalen. De plundering in West-Vlaanderen van een plattelandsklooster was het sein tot een reeks ongeregelde daden, waaraan kerken en kloosters ten offer vielen. Liturgische kleding en vaatwerk, beelden, schilderijen en boeken, niets was heilig voor de van haat vervulde uitzinnige menigte. Een cultuurschat die in eeuwen was opgebouwd ging in korte tijd verloren. Filips trachtte door vage toezeggingen het schip van de wal te keren, maar Margaretha, die vreesde voor haar leven adviseerde een generaal pardon voor iedereen die omwille van zijn geloof gevangen zat. De edelen voorkwamen dat zij de wijk nam naar Bergen en beloofden te waken voor haar veiligheid.

In die nood kwam Peter Ernst, graaf van Mansfeld haar te hulp. Margaretha beseftte dat zij zonder geld, troepen en een geschikte legeraanvoerder de onrust in haar gewesten onmogelijk kon onderdrukken. Filips, toch geschrokken van de onheilspellende berichten uit Vlaanderen, stuurde geld en gaf opdracht om 10.000 man voetvolk en 3000 ruiters aan te werven.

Het gevolg was een burgeroorlog, waarbij het Verbond der Geuzen uiteenviel. Alsof dit alles niet genoeg was, kwam uit Spanje het onheilspellende bericht dat de hertog van Alva was benoemd tot kapitein-generaal, wat in feite Margaretha's gezag tot nul zou reduceren. De Prins van Oranje begreep onmiddellijk wat hiervan de gevolgen zouden zijn, maar hield zich nog afzijdig. Uit haar schrijven van 1 februari 1567 had Filips kunnen weten hoezeer hij de Landvoogdes door zijn handelwijze had beledigd. In deze brief zette Margaretha voor het eerst duidelijk haar standpunten uiteen. Zij wees haar broer bij herhaling op zijn rampzalige besluitvorming, maar in het land laaide de strijd weer op. Willem van Oranje vertrok naar zijn stamslot Dillenburg, zogenaamd in verband met 'familieaangelegenheden'. Vastbesloten deelde Margaretha aan Filips mee dat zij in oktober de Nederlanden zou verlaten.

De maatregelen die de Koning in zijn brief van 1 juni aankondigde waren overduidelijk: opheffing van privileges, forten bouwen, confiscatie van eigendommen et cetera.

Nog één keer liet Margaretha zich inpalmen door de, naar zou blijken loze belofte van de Koning, om haar af te lossen en zij stelde haar vertrek uit. Terwijl processies rondtrokken en dankgebeden werden uitgesproken voor het feit dat de Nederlanden hun vorst zouden weerzien, verscheen in plaats van Filips de hertog van Alva op het toneel. Hij bracht 10.000 man keurtroepen mee, vergezeld van een enorme bagagetrein en een leger van prostitutés. Een verlamme angst maakte zich zowel van hervormden als van katholieken meester. Na de inkwartiering van een deel van de Spaanse troepen in Brussel beseftte Margaretha dat zij vanaf nu een gevangene was. Op 22 augustus reed

Alexander Farnese, de enige zoon van Ottavio en Margaretha.

Don Fernando Alvarez de Toledo Brussel binnen en maakte zijn opwachting bij Margaretha, die hem hooghartig bejegende. Zij kon niet vermoeden dat Filips aan Alva 'op ieder gebied' dezelfde volmachten had verleend die hij zelf in de Nederlanden bezat. Een nieuw dieptepunt was de gevangenneming van de graven Egmond en Hoorne, hetgeen zou eindigen met hun onthoofding te Brussel op 5 juni 1568. Alva had zijn masker laten vallen...

De gebeurtenissen grepen Margaretha zo aan dat zij zes weken met hoge koorts het bed moest houden. Op 4 november verzocht een deputatie uit Vlaanderen haar het land niet te verlaten. "Zolang zij Hare Hoogheid zien hebben zij nog hoop dat zij geen slaven behoeven te zijn", schreef Margaretha's trouwe dienaar Francesco Marchi aan haar echtgenoot. Alva stelde intussen de Raad van Beroerten samen, door het volk de Bloedraad genoemd. De angst onder de bevolking was er de oorzaak van dat velen de Zuidelijke Nederlanden ontvluchtten, waardoor handel en nijverheid stagneerden en de armoede verder toenam. Op 9 november 1567 gaf Filips Margaretha toestemming om te vertrekken, haar ziekte en uitputting waren voor hem een geldige reden tot dit besluit. Hij verhoogde haar pensioen van 8.000 tot 14.000 dukaten, als bewijs van dankbaarheid voor de grote dienst die zij hem had bewezen de Nederlandse gewesten voor hem te behouden. Zelfs de teleurstelling dat het kasteel van Piacenza niet aan de Farneses werd teruggegeven kon Margaretha's vreugde om haar vertrek niet overschaduwen. Nog één keer pleitte zij bij Filips om zijn beleid inzake de Nederlanden te herzien, ook tegenover Alva verdedigde zij de Nederlandse belangen, het was alles tevergeefs.

Daar het winterseizoen naderde wachtte Margaretha met ongeduld op toestemming om af te reizen. Op 9 december schreef zij een afscheidsbrief aan de Staten en de stedelijke overheden. Van de Staten van Brabant en Vlaanderen ontving zij geschenken ter waarde van 25 en 30.000 gulden, een bewijs dat zij haar vertrek betreurden. In een laatste gesprek met Alva en de nog overgebleven leden van haar Raad op 17 december bepleitte zij nogmaals het verlenen van een generaal pardon. Zo verliet zij na acht jaar het paleis op de Koudenberg en over de Nederlanden daalde de sinistere schaduw van hertog Alva's alleenheerschappij. Het nieuwe jaar 1568 bracht nog meer onrust en het begin van de Tachtigjarige Oorlog.

Aquila

Hoe dichter Margaretha haar einddoel Italië naderde, des te sterker ontwaakte het bevrijdend besef dat zij nu ontheven was van de eindeloze plichten en zorgen van haar regentschap. Zij was van plan zich voortaan te richten op de belangen van haar zoon en degenen die haar dierbaar waren. Geheel in tegenstelling tot die nobele gevoelens was de ontvangst door Ottavio en Alexander. Die verweten haar de belangen van het huis Farnese onvoldoende te hebben behartigd: de kwestie rond de citadel van Piacenza was nog steeds niet opgelost. De wrevel van Alexander had nog een andere reden: zijn aspiraties om een groot veldheer te worden zag hij stranden in het saaie leven binnen de provinciestad Piacenza. Na korte tijd besefte Madama dat ook haar rol op het politieke toneel was uitgespeeld en dat zij evenmin kon leven zonder de grote politiek. Om op de hoogte te blijven van wat zich in Europa afspeelde begon zij een veelomvattende internationale correspondentie. Haar vindingrijke dienaar Marchi, wiens taak nu ook vereenvoudigd was, bouwde om haar van briefpapier te voorzien, naar eigen ontwerp een papiermolen. Begin juli kwamen de eerste grote bladen van de droogrekken, die door Margaretha met veel genoegen werden gebruikt. Omdat Piacenza haar steeds meer benauwde, besloot zij naar een van de gebieden in het koninkrijk Napels te vertrekken, die zij bij haar huwelijk met Alessandro de' Medici als bruidsschat had ontvangen en waaruit zij een groot deel van haar inkomsten trok. In gezelschap van Alexander reisde

zij in september 1568 via Ortona aan de Adriatische Zee naar Aquila, een stadje in de Abruzzes, met het doel hier haar residentie te vestigen. Omdat er geen geschikte woonruimte aanwezig was, koos zij voor het westelijk van Aquila gelegen Cittaducale waar zij haar intrek nam in het stadhuis, wat het stadsbestuur noodzaakte om elders onderdak te vinden. Een ernstig zieke Alexander en de naderende geboorte van een kleinkind brachten haar tot begin 1569 in Piacenza terug. Al gauw kwam zij tot het besef dat zij de eenzaamheid van de Abruzzes verkoos boven een leven met Ottavio, naast wie zij slechts de tweede viool speelde. Toen zij opnieuw haar echtgenoot verliet, werd dit een van de pikante schandalen die in Rome de ronde deden. Met name haar zwager Alexander Farnese, die hoopte eenmaal de pauselijke tiara te dragen, vond haar gedrag verwerpelijk. De Farnese-dynastie kreeg in maart 1569 met de geboorte van Alexanders' zoon Ranuccio hernieuwde hoop op een betere toekomst.

Op 18 mei 1569 hield Madama in gezelschap van Alexander, onder klokgelui en saluutschoten haar 'blijde incomste' in Aquila. Zij zette haar correspondentie voort, waarbij haar oude raadsman Granvelle, die sinds 1566 in Rome verbleef, een steeds belangrijker plaats innam. Hij betrok Margaretha zelfs in zijn vriendschap met kardinaal Alexander Farnese. De overige tijd bracht zij door met handwerken, waarin zij zeer bedreven was. De hoop van haar bedienden dat Ottavio zijn vrouw tegen de winter zou vragen naar Parma terug te keren, werd de bodem ingeslagen. Madama liet ongestoord haar paleisje in Cittaducale opknappen en sloeg voorraden in om, zo zij mocht insneeuwen, haar onafhankelijke leventje te kunnen voortzetten. Maar de vreugde die zij toonde toen Ottavio haar in december bezocht, wijst er op dat de eenzaamheid haar soms te veel werd. Zijn komst bracht leven in de brouwerij en de hovelingen leefden op, maar Madama bleef waar zij was. Parma en zelfs Rome lieten haar onverschillig, al haar aandacht was gericht op de Nederlanden, waar Alva met gering succes zijn wrede schrikbewind voerde.

In september 1572 benoemde Filips haar tot 'Governatrice perpetua' der Abruzzes, regentes voor eeuwig, met Aquila als residentie, wat voor de hovelingen klonk als een doodvonnis. De stad kreeg een opknappbeurt en maakte zich gereed voor de tweede 'blijde incomste' op 16 december. Madama nam haar intrek in het voormalige ambtsgebouw van Justitie en een dag later aanvaardde zij het bewind over de Abruzzes. Van haar inkomen in die jaren, ongeveer 34.000 dukaten, bleef niets over, want zij hield er nog steeds een kostbare en op vorstelijke leest geschoeide hofhouding op na. De welvaart in Aquila bloeide, winkeliers en handwerkslieden deden goede zaken met de voornamelijk bezoekers die de stad bezochten. Bovendien zuiverde de aanwezigheid van Madama's soldaten het gebergte van rovers.

Kort na deze voor haar zo belangrijke gebeurtenissen maakte Madama kennis met nog een halfbroer, de vijftientig jaar jongere Don Juan van Oostenrijk. Hij was in 1547 te Regensburg geboren, waar Karel V een vluchtige verhouding had met een nogal loszinnig burgermeisje, Barbara Blomberg. Nadat de jongen in een eenvoudig Spaans dorpje was opgegroeid kreeg hij op dertienjarige leeftijd plotseling te horen wie zijn vader was. Filips gaf hem een plaats aan het Spaanse hof, waar hij werd opgevoed met de kroonprins Don Carlos en Alexander Farnese. Deze gebeurtenissen gaven hem in de geschiedschrijving een aureool van romantiek. In september 1573 had Margaretha tot haar vreugde weer een kind om voor te zorgen, op verzoek van Don Juan ontfermde zij zich over zijn onwettige dochtertje Giovanna.

Inmiddels liet het stadsbestuur Margaretha's behuizing fors verbouwen. Met 134 vensters, drie hoofdingangen, twee statietrappen en een sierlijke klokkentoren kreeg het de allure van een paleis. De bezoeken van haar zoon en van Don Juan vormden hoogtepunten in Margaretha's bestaan. Behalve Giovanna verbleven na het overlijden van

Maria van Portugal ook haar beide kleinkinderen, Margarita en Ranuccio, in Aquila. Een nieuwe uitnodiging van Filips aan Margaretha om de regering in de Nederlanden op zich te nemen leed schipbreuk, hoewel alles voor vertrek gereed was. Reden tot het verzoek was het agressieve optreden van Don Juan, die door Filips in 1576 tot Landvoogd was benoemd. De tegenslag begon met een jichtaanval, die Margaretha dwong het bed te houden. Vervolgens maakte de gewijzigde situatie in de Nederlanden haar aanwezigheid overbodig. Filips gaf haar als vergoeding 20.000 scudi, bovenop de 20.000 die zij al had ontvangen. Dit kon echter de genomen moeite en de teleurstelling over de onopgeloste kwestie Piacenza niet wegnemen.

Als een donderslag bij heldere hemel kwam in 1578 het bericht dat Don Juan op 1 oktober was overleden, slechts 33 jaar oud. Hij stierf tijdens het beleg van Namen, niet in de strijd, maar aan de tyfus die het legerkamp teisterde. Alexander Farnese nam zo lang de regering waar, wat tot gevolg had dat de correspondentie met zijn moeder frequenter en uitvoeriger werd dan zijn rapportage aan de Koning. Alexander, die toen al bekend stond als een der grootste veldheren en staatslieden van zijn tijd, gaf zijn moeder hiermee een blijk van waardering voor haar intelligentie en 'vakmanschap'. Daar Filips bang was dat Alexander te veel naar krijgsroem zou verlangen om een geschikte regent te zijn, besloot hij na overleg met Granvelle, Margaretha weer als Landvoogdes aan te stellen. Het verzoek bracht bij haar een scala aan emoties teweeg. Waar zij twaalf jaar op had gewacht was op haar zevenenvijftigste jaar werkelijkheid geworden. En zo trok Margaretha in februari 1580 door het winterse Europa wederom haar geboorteland tegemoet. De zesjarige Giovanna, die zij gaarne bij zich had gehouden, was op bevel van Filips naar het klooster Santa Chiara te Napels gezonden, maar Margarita Farnese viel de eer te beurt haar te mogen vergezellen. Toen Margaretha op 22 april in Bourgondië arriveerde, vroeg zij zich vertwijfeld af of zij nog wel voor haar taak was berekend. Alexander, die tot het besef was gekomen dat Filips hem in een positie manoeuvreerde die voor hem onacceptabel was, raadde zijn moeder aan niet verder dan Luxemburg te reizen. Hij besepte dat hij met haar komst niet langer als gouverneur-generaal, maar slechts als kapitein-generaal van een onbeduidende troepenmacht zou fungeren. Op 26 juli arriveerde Margaretha in Namen en kwam midden in een oproerige manifestatie van Duitse soldaten terecht, die soldij eisten. Dit deed haar eens te meer beseffen dat dit geen land was om door een ouder wordende vrouw alleen te worden geregeerd. Zij stelde Alexander voor om het gezag te splitsen in een civiel en militair gedeelte, om zo samen de vrede te bewerkstelligen. Alexander weigerde vriendelijk maar beslist. Daar zij het niet eens konden worden hakte Filips op 31 december 1581 de knoop door en benoemde Alexander tot kapitein-generaal. Margaretha's verblijf in Namen was zinloos en door het koude klimaat verergerde haar jicht. Haar eenzaamheid werd nog vergroot door het vertrek van Margarita, die naar Italië vertrok om daar in het huwelijk te treden. Omdat Margaretha besepte dat de koude in de Abruzzen evenmin bevorderlijk was voor haar gezondheid, liet zij in Ortona aan de Adriatische Zee een paleisje bouwen. Op 15 juli 1583 gaf Filips haar eindelijk verlof om naar Italië terug te keren 'met de zegen Gods', maar weer zweeg hij over Piacenza. Ook Ottavio was ziek en oud voor zijn tijd. Met Ranuccio leefde hij omringd door gevaren van samenzweerders, die nog steeds tegen de Farneses complotteerden.

Ortona

De Graaf van Mansfeld voerde persoonlijk het commando over de troepen die Margaretha op haar terugreis begeleidden. Op 14 september 1583 verliet zij Namen, waar zij drie jaar lang weinig meer dan spanning en teleurstelling had gekend. In oktober zag zij Piacenza en Parma terug, evenals haar echtgenoot Ottavio, gedesillusioneerd als zichzelf. Haar rusteloze aard dreef haar weer voort en vier dagen later vertrok

zij naar Ortona. Haar villa verrees op de hoogste punt van de rots boven de haven, 'Il Carbonara' genoemd. Ondanks het milde klimaat ging haar gezondheid langzaam achteruit, zij toonde echter nog veel plezier in handwerken en dicteerde en ontving veel brieven. In de Nederlanden veroverde Alexander de ene stad na de andere. Voor 1584 stonden Yperen, Brugge en Gent op zijn programma, hun val zou de aanloop zijn tot de verovering van het rijke en machtige broeïnest van verzet: Antwerpen. In juli 1584 stierf Willem van Oranje, op wiens hoofd Filips reeds in 1580 een prijs van 25.000 gouden schilden had gezet, door de moordenaarshand van Balthasar Geraerds. Madama's oordeel over deze moord zal waarschijnlijk gelijk zijn geweest aan die van haar zoon: *'met de hulp van God was de mensheid verlost van een misdadiger, die door Filips krachtens zijn hem door God verleende opdracht vogelvrij was verklaard'*. Temidden van de voorbereidingen voor de grote strijd om Antwerpen, die tot de val van de stad zou leiden, kreeg Alexander bericht dat de citadel van Piacenza aan hem zou worden teruggegeven. Het duurde nog tot 15 juli 1585 alvorens Ottavio het kasteel namens zijn zoon in bezit kon nemen. Nu haar doel was bereikt, werd Madama depressief en leed aan ernstige maag- en darmstoornissen. In Aquila trokken voor haar genezing vier dagen lang processies rond, waaraan de gehele bevolking deelnam. Een bezoek door Ottavio wees de zieke af, bang dat de reis hem zijn leven zou kosten. Zo streed Madama haar laatste aardse strijd, alleen temidden van haar hovelingen. De wens om haar kleinzoon Ranuccio te zien ging niet in vervulling, toen hij na een moeizame reis arriveerde was zijn grootmoeder op 18 januari 1586 al overleden. In de Dom van Aquila, waar wekenlang was getimmerd aan een kolossale katafalk, werd Madama's doodkist vijf weken lang opgebaard. Op 28 februari namen priesters en monniken van niet minder dan 25 kerken deel aan de eerste officiële uitvaartdienst. Enkele dagen later verliet de lijkstoet, met aan het hoofd Ranuccio, Aquila voorgoed. Volgens haar wens werd Margaretha in de kerk San Sisto te Parma begraven. Ottavio zal zijn gemalin wel de nodige eer hebben bewezen, tenslotte had hun politieke huwelijk aan het doel beantwoord: het Huis Farnese stond hoog in aanzien. Margaretha's begrafenis vond plaats op 30 mei 1586. Het zou nog 30 jaar duren alvorens haar grafmonument gereed kwam, zij het veel minder glorieus dan zij in haar testament had bedoeld. Ranuccio, die in 1592 na de dood van zijn vader Hertog van Parma werd, heeft verzuimd aan deze wens van zijn grootmoeder te voldoen. Uit dankbaarheid voor wat zij de kerk en het convent van San Sisto had nagelaten, hebben de kloosterlingen in 1617, bij het uitblijven van een grafmonument, ter herinnering een kleine, slecht gelijkende portretbuste laten maken. Het onderschrift, vertaald uit het Latijn luidt:

Margaretha aan het eind van haar leven, ziek en gedesilluseerd.

*Ter herinnering aan Margaretha van Oostenrijk
Dochter van Keizer Karel V
Gemalin van Ottavio Farnese, tweede Hertog van Parma en Piacenza
Moeder van Alexander de Grote, derde Hertog
Grootmoeder van Ranuccio, vierde Hertog
Allerfortuinlijkst in voorgeslacht, gemaal en kroost
Vrouw van allerezelzaamste voorbeeldigheid
Beroemd door haar bestuur over de Nederlanden
Die na haar dood haar gebeente liet overbrengen naar deze kerk
Waaraan zij kostbaar altaargereedschap en gelden voor vrome doeleinden heeft nagelaten
Geplaatst door Abt en Monniken - 1617 -*

Het grafmonument in de kerk van San Sisto te Parma.

Het lijkt of het noodlot Margaretha ook na haar dood bleef achtervolgen. De Farnese-archieven, waarin een omvangrijke correspondentie bestaande uit duizenden brieven, keurig geordend was opgeborgen, zijn tijdens de Tweede Wereldoorlog moedwillig vernield. Behalve het Palazzo Madama in Rome is er van haar paleizen niets over, de bouwvallen in Italië worden bewoond door arme gezinnen, zelfs haar grafmonument staat er verloren bij. Hoewel zij het nooit met eigen ogen heeft aanschouwd, is het Goudse Glas waarin zij staat afgebeeld misschien wel de mooiste nagedachtenis die Margaretha van Parma zich had kunnen wensen. Ook het Latijnse onderschrift zou haar goedkeuring kunnen wegdragen. Het luidt vertaald als volgt:

Vrouwe Margaretha van Oostenrijk, dochter van keizer Karel V, hertogin van Parma, Piacenza, Castro en Penna en Vrouwe van Novara, tevens regentes en landvoogdes der Nederlanden voor haar broeder, de zeer machtige katholieke koning van Spanje, Filips [III], der christelijke godsdienst en goddelijke eredienst allerrijverigste behoedster, heeft dit Glas tot versiering dezer kerk geschonken in het jaar onzes Heren 1562.

Graadpleegde literatuur:

Jane de Iongh, *Madama. Margaretha van Oostenrijk, hertogin van Parma en Piacenza 1522-1686*. Amsterdam, E., Querido's Uitgeverij bv. (1981).

A.A.J. Rijksen, *Gespiegeld in kerkeglas. Hollands leed en vreugd in de Glasschilderingen van de Sint-Janskerk te Gouda*. Lochem, Uitgeversmaatschappij 'De Tijdstroom' (1947).

Noten:

- 1 Xander van Eck, *Render unto Caesar: a design for a stainedglass window in Gouda featuring Charles V*. The Burlington Magazine (oktober 1999)

Reinier Marinus van Reenen

- burgemeester van Gouda 1965-1968 -

J. Slink

Mr R.M. van Reenen (1908-1968) is slechts drie en een half jaar burgemeester van Gouda geweest. Toch kennen veel burgers in deze gemeente zijn naam, omdat betrekkelijk kort na zijn overlijden de gemeenteraad besloot die te verbinden aan de Burgemeester van Reenensingel¹. Deze belangrijke verkeersweg in Gouda doorkruist de wijk Bloemendaal van de Bodegraafsestraatweg tot de Hanzeweg. In 2000 is het vijfendertig jaar geleden dat zijn benoeming en installatie plaatsvond en dit vormt de aanleiding tot het geven van een terugblik in de vorm van een tweeluik. In het eerste artikel zal worden stilgestaan bij zijn benoeming en installatie en in een volgende bijdrage zal aandacht worden besteed aan zijn afscheid.

I Aankomst

De personalia

Reinier Marinus van Reenen werd op 26 september 1908 geboren in Reitsum, in de gemeente Ferwerderadeel in Friesland. Hij was de zoon van Roelof van Reenen en Wijmpje Westerink. Zijn vader was Gereformeerd predikant in onder andere Reitsum, Putten en Sleeuwijk. Na de lagere school bezocht hij in minstens drie plaatsen de middelbare school: te Sneek, Harderwijk en Gorinchem. In 1928 deed hij met goed gevolg eindexamen aan het stedelijk gymnasium van Gorinchem en vanaf dat jaar tot en met 1934 studeerde hij rechten aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. In 1935 trad hij in Den Haag, als juridisch medewerker, in dienst van het Centraal Bureau van Tuinbouwveilingen in Nederland. Hij was daar werkzaam tot 1958. In de magere jaren, die aan de Tweede Wereldoorlog vooraf gingen, was hij één van degenen die tot taak hadden het Nederlandse volk tomatensoep te leren eten. De tuinbouw was daarmee gediend en bovendien was het gezond en goedkoop: een blik kostte toen slechts 18 cent.

De gemeenteraad 1962-1966 voor het eerst bijeen. De wethouders zijn nog niet gekozen. Van links naar rechts: A.B. van der Wel (PvdA), C. Drost (PSP), A.J.M. Houdijk (KVP), E.C.P. de Groot-Hoonhout (KVP), A. van Setten (KVP), A.Q.C. van Ruiten (KVP), Th. J. Arts (KVP), J.W. de Vos (KVP), J.J.A. Groeneveld (CHU), J. Kaptein (CHU) en P. Kuijt (SGP). De raad bestond uit 29 personen.

In 1939 werd hij adjunct-secretaris en trouwde hij met de uit Den Haag afkomstige Sylva Zeldenrijk. Het echtpaar kreeg zeven kinderen, vier jongens en drie meisjes. In 1950 werd hij secretaris, tevens hoofd van de afdeling organisatie, en acht jaar later werd Van Reenen wethouder van economische zaken in Den Haag. Zijn portefeuille was veelomvattend. Hij had niet alleen de leiding over de gemeentelijke electriciteits-, gas- en waterbedrijven, maar ook over de HTM, de Scheveningse haven, de markten en de kredietbank. Van Reenen heeft zich met name ingezet voor het nieuwe visafslaggebouw in Scheveningen, voor de nieuwe vuilverbrandingsinstallatie en voor het beleid in gaszaken. Mede door zijn inspanningen schakelde Den Haag, als eerste grote stad in ons land, over op aardgas, een operatie die enige jaren duurde en waarmee een bedrag van vijftig miljoen gulden was gemoeid. In Gouda was bij zijn komst het aardgas reeds in gebruik.

Ook in het kerkelijk en maatschappelijk leven had hij al een bijzonder actieve rol vervuld, eerst in zijn vroegere woonplaats Voorburg en later in Scheveningen. Voor een belijdend lidmaat van een gereformeerde kerk, die aangesloten was bij de Antirevolutionaire Partij (ARP), was het zich inzetten voor 'kerk, staat en maatschappij' vanzelfsprekend, maar Van Reenen maakte het zichzelf verre van gemakkelijk. Zo was hij diaken van de gereformeerde kerk in Voorburg en later ouderling van de gereformeerde kerk in Scheveningen. Ook in kringen van het protestants-christelijk onderwijs heeft hij een vooraanstaande plaats ingenomen. Op het moment van zijn benoeming tot burgemeester was hij onder andere bestuurslid van de Vereniging voor Gereformeerd Onderwijs in Scheveningen, bestuurslid van de Vereniging voor Christelijk Middelbaar Onderwijs in Den Haag, voorzitter van de AR-kiesvereniging Scheveningen-Statenkwartier, bestuurslid van de Kamerkieskring Centrale en bestuurslid van de Vereniging tot Opvoeding en Verpleging van Geesteszwakke Kinderen. Zijn functie van wethouder bracht met zich mee, dat hij lid was van vele commissies, organisaties en instellingen. Bij zijn vertrek uit Den Haag kreeg hij een afscheidsreceptie aangeboden, die zeer druk werd bezocht. Gespeecht werd er niet, want dat was in de raadsvergadering, die aan de receptie vooraf ging, al gebeurd. Vanuit Gouda gaven oud-burgemeester K.F.O. James en de wethouders acte de présence. Op 1 maart 1965 werd Van Reenen Burgemeester van Gouda. Aanvankelijk reisde de nieuwe burgemeester op en neer tussen Den Haag en Gouda, maar vanaf 15 juli 1965 was villa Honk, Van Beverninghlaan 38, zijn ambtswoning.

De benoeming

De ambities van Van Reenen voor het burgemeesterschap dateerden al vanaf zijn studententijd en hij wist dat Gouda een van de weinige mogelijkheden voor hem was.² Vier maanden moest hij wachten op het officiële bericht van zijn benoeming, dat wel op een heel bijzondere manier wereldkundig werd gemaakt. De Commissaris van de Koningin in Zuid-Holland, mr J. Klaasesz, droeg tijdens een vergadering van de Provinciale Staten de leiding over aan een Gedeputeerde. Hij zei, dat hij even was weggeroepen en dat hij na zijn terugkomst een verklaring zou afleggen. Iedereen vroeg zich af, wat dat wel zou kunnen zijn. Op de publieke tribune verschenen de AR-kamerleden mr W. Aantjes en B. Roolvink. Na enkele minuten kwam Klaasesz terug en zei, dat hij iets ging doen, wat niet gebruikelijk was. Hij wilde de statenleden enkele burgemeestersbenoemingen meedelen. Hij noemde twee namen, die van mr R.M. van Reenen voor Gouda en die van mr G.C. van der Willigen (VVD) voor Leiden.

De aanwezige journalisten zorgden daarna voor een snelle verspreiding van het nieuws. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken maakte deze benoemingen pas later bekend en op 26 februari werd Van Reenen, tijdens een besloten plechtigheid, door de Commissaris der Koningin beëdigd.

Na het bekend worden van zijn benoeming tot Burgemeester van Gouda volgde er kritiek, niet op zijn persoon, maar wel op zijn politieke kleur en op de gevolgde procedure. Het had ruim zeven maanden geduurd, voordat bekend was wie de opvolger van burgemeester mr dr K.F.O. James, die lid was van de Christelijk Historische Unie (CHU) zou worden. De Minister van Binnenlandse Zaken, mr E.H. Toxopeus (VVD), moest tegelijkertijd burgemeesters vinden voor Rotterdam, Leiden, Schiedam en Dordrecht. Toen eenmaal bekend was, dat het in Gouda iemand van de ARP moest worden, was de benoeming er gauw door. De socialisten in Gouda vonden het wel pijnlijk, dat ten gevolge van het politieke kaartspel niet iemand uit hun gelederen was gekozen. De PvdA-ers meenden daar recht op te hebben, omdat hun partij verweg de grootste fractie vormde in de gemeenteraad.³ Drs J. Borgman, de federatievoorzitter van de PvdA in Gouda⁴, legde het als volgt uit. Enerzijds had hij er begrip voor dat er een man nodig was met goede contacten in Den Haag, maar aan de andere kant betreurde hij het dat de grote plaatsen in de Goudse streek kennelijk niet in aanmerking kwamen voor een PvdA-er: "De grootste partij in Gouda komt niet aan bod. Wel de groepering, die in de raad slechts drie zetels vertegenwoordigt, ongeveer tien procent van de Goudse bevolking. Er is weer een keuze gedaan uit de confessionele partijen en dat vind ik een betreurenswaardig feit!"⁵

De intocht

Koud was het op de eerste maart 1965, de dag waarop de nieuwe burgemeester in Gouda werd ingehaald en geïnstalleerd. Er vielen zelfs sneeuwvlokken en de zon liet zich niet zien. Volgens het gebruikelijke protocol werd de nieuwe eerste burger, met zijn gezin, per auto opgehaald van zijn woonhuis, Frankenstraat 5 te Den Haag. Bij de gemeentegrens van Gouda, aan de Bodegraafsestraatweg, stond een comité van ontvangst gereed. Het bestond uit de wethouders Th.J. Arts (KVP) en mr J.W. Blankert (PvdA), de commissaris van politie A. Hensums en twee leerlingen van Goudse middelbare scholen: Annekoos Vuurmans van het Christelijk Lyceum en Wim van Schelven van het Coornhert Gymnasium. Laatstgenoemden mochten bloemen aan mevrouw Van Reenen aanbieden. Twee rood-wit-rode vlaggen gaven de plaats aan waar officieel het grondgebied van de gemeente Gouda begint. Met twee auto's kwam de familie Van Reenen uit Den Haag. Na de begroeting werd een stoet geformeerd, die bestond uit een surveillancewagen van de politie, de auto met de commissaris van politie, twee auto's van de gemeente, de twee auto's die naar Den Haag waren geweest en twee politiet scooters. De burgemeester en zijn echtgenote stapten over in de eerste auto van de gemeente. De stoet reed via de Bodegraafsestraatweg, de Graaf Florisweg, het Albert Plesmanplein, de tunnel, de Blekerssingel, de Lange Tiendeweg en de Korte Tiendeweg naar de Markt. "Op de Graaf Florisweg stonden schoolkinderen in een lange rij, zwaaiend met vlaggetjes. Het waren de eersten van de 2400 kinderen van de eerste drie klassen van de Goudse lagere scholen, die langs de route voor vlagvertoon zorgden. Vlaggen wapperden van alle openbare gebouwen, van vele woningen - vooral langs de route - en van vrijwel alle winkels in het centrum van de stad. Op de Graaf Florisweg stond ook de harmonie De Pionier gereed, met drumband en majorettes. (...) Het was vrij druk langs de route, zeker in de binnenstad, waar velen een eerste glimp van de nieuwe burgemeester opvingen en hem zagen als een vriendelijk lachende man, die niet moe werd te zwaaien naar de juichende en hier en daar spandoeken 'Leve onze burgemeester' dragende schooljeugd."⁶ Ook de beide wethouders in de tweede gemeente-auto wuifden dapper mee. Gouda's negende burgemeester - sinds het herstel van de onafhankelijkheid in 1813 - werd welkomd "met vlaggen en bloemen, muziek en gejuich", zoals de krant kopte. De grote belangstelling zal mede een gevolg zijn geweest van het feit dat Gouda voor het eerst sinds 1938 weer een nieuwe burgemeester kon begroeten.

De installatie

Ook de plechtige bevestiging in het ambt was strak geregeld. Op de uitnodigingskaart stond in kleine letters vermeld: donker kostuum. Voor deze gelegenheid was de Markt autovrij gehouden. De leden van het college van B&W en de gemeentesecretaris waren in stemmig zwart en buiten droegen zij een hoge hoed. Toen de nieuwe burgemeester uitstapte werd hij begroet door loco-burgemeester H. Luidens (PvdA) en werd de stadshuisklok Gabriël geluid. Ter begroeting waren verder aanwezig wethouder meneer J.J.A. Groeneveld (CHU), gemeentesecretaris C.C. Mantz en raadslid mevrouw J.Ph. van Maaren-Kort (VVD), die een boeket met orchideeën overhandigde aan mevrouw Van Reenen. Op het met bloemen versierde bordes luisterde het gezelschap naar muziek van De Pionier. De loco-burgemeester en de gemeentesecretaris begeleidten de burgemeester vervolgens naar de burgemeesterskamer, terwijl de wethouders en de rest van het gezelschap naar de raadzaal gingen. Nadat allen hun plaats hadden ingenomen kwamen de loco-burgemeester en de gemeentesecretaris de raadzaal binnen. De loco-burgemeester nam plaats op de voorzittersstoel, opende de buitengewone raadsvergadering en heette de aanwezigen welkom, in het bijzonder de gasten. De raadzaal was te klein om aan alle gasten en andere belangstellenden plaats te bieden en daarom was de plechtigheid, via een geluidsinstallatie, ook te volgen in de koude Burgerhal. Ongeveer zestig personen maakten op die manier de plechtigheid mee, waaronder tal van leden van de Haagse gemeenteraad, die per rood-wit-rode autobus, naar Gouda waren gekomen.

De loco-burgemeester stelde omstreeks 15.00 uur de installatie van de heer R.M. van Reenen aan de orde.⁷ Hij verzocht secretaris Mantz het besluit van H.M. Koningin Juliana tot benoeming voor te lezen: "Wij JULIANA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje Nassau enz. enz. enz.. Op de voordracht van onze Minister van Binnenlandse Zaken van 1 februari 1965, nr. 55486, afdeling Binnenlands Bestuur, Bureau Kabinetzaken; Gelet op artikel 65 der gemeentewet, Hebben goedgevonden en verstaan: met ingang van 1 maart 1965 te benoemen tot burgemeester der gemeente Gouda: Mr. R.M. van Reenen te 's-Gravenhage; Onze Minister van Binnenlandse Zaken is belast met de uitvoering van het besluit. Soestdijk, 3 febr. 1965, getekend JULIANA; de Minister van Binnenlandse Zaken, getekend E.H. Toxopeus." Na het voorlezen van het Koninklijk Besluit deelde de loco-burgemeester mee, dat de benoemde in het stadhuis aanwezig was en hij verzocht een commissie uit de raad de burgemeester binnen te leiden. Leden van de commissie waren mevrouw J.Ph. van Maaren-Kort (VVD), mejuffrouw J.A.J.N. Wannet (PvdA), P. Binee (ARP), D. van Hengel (PvdA), A.J.M. Houdijk (KVP). De loco-burgemeester maakte de voorzittersstoel vrij en ging op een wethoudersstoel zitten. Toen de burgemeester binnenkwam gingen alle aanwezigen staan en Van Reenen nam zijn plaats in.

Loco-burgemeester Luidens (PvdA) hield een rede, waarin de situatie waarin de gemeente verkeerde niet mooier werd voorgesteld dan ze was. Als grote opgaven voor de nieuwe burgemeester noemde hij de sanering van de stad binnen de singels, de uitleg van de gemeente en de verbetering van de gemeentelijke financiën. Met de gemeentelijke financiën was het allerbedroevendst gesteld. "Een benauwende gedachte is, hoe wij als gemeentebestuur de eindjes aan elkaar zullen knopen, zonder het peil van de voorzieningen aan te tasten." Er werd veel van de nieuwe burgemeester verwacht. "U zult een raad gaan voorzitten, die constructief wil werken, meedenkt en prijs stelt op goede verhoudingen. (...) Het is duidelijk, dat wanneer men ziet naar de politieke samenstelling van deze raad, zeer velen U nauwlettend zullen volgen vooral in het vlak van het beleid. Ik spreek hierbij de hoop, maar ook de verwachting uit, dat U bij het nemen van beslissingen zich steeds zult laten leiden door de gedachte, dat U burge-

meester van de gehele bevolking bent. Ik meen te mogen zeggen: indien U ruim ziet en handelt, de raad van de gemeente Gouda U in de goede zin ruim baan en vertrouwen zal geven. (...) wij treden U met grote loyaliteit tegemoet en wensen U in Uw nieuwe ambt Gods zegen en sterkte toe." Na het slot van zijn bijdrage, waarin hij bedankte voor de goede samenwerking, de daadwerkelijke steun en de ondervonden vriendschap tijdens zijn loco-burgemeesterschap, hing hij de burgemeester de ambtsketen om en overhandigde hem de voorzittershamer.

De toespraken

Daarna was het woord aan de burgemeester, die in zijn maiden-speech zei dat hij met vreugde naar Gouda was gekomen, om de nieuwe taak op zich te nemen. Toch kostte het hem moeite en pijn om de banden met Den Haag te verbreken, waar hij zes jaar wethouder was geweest. Hij maakte in de korte voorbereidingstijd kennis met veel stedelijke problemen, die men voor het merendeel in iedere groeiende gemeente van enige importantie kon aantreffen. Hij noemde de financiële problemen, het huisvestigingsvraagstuk, stedenbouwkundige moeilijkheden, een ziekenhuisprobleem, vraagstukken voor handel en industrie, gebreken in de sportaccommodatie, zorg voor de jeugd, voor de bejaardenhuisvesting "en ik zou zo nog even door kunnen gaan."

De burgemeester zei vervolgens, dat hij zich nog beter moest oriënteren om met vrucht over de typische Goudse problematiek te kunnen oordelen, om daarmee het recht te krijgen mee te spreken en mee te handelen in het belang van de zaak. Enerzijds was het dus een opdracht om de publieke zaak te dienen, maar aan de andere kant was het ook een voorrecht om de gaven en talenten dienstbaar te maken aan een democratisch bestel. "Wij moeten dit democratisch bestel niet slechts dienen, wij moeten het beschermen, ontwikkelen en hooghouden. In de wetenschap, namelijk, dat het onze schuld kan zijn, wanneer er een te grote afstand tussen bestuur en bestuurden ontstaat; wanneer onze daden, bij gebrek aan contact en wederzijdse informatie, door de onzen niet begrepen zouden worden. Het is onze taak, om in het belang van een goed werkende democratie, alle geledingen van onze eigen samenleving zoveel mogelijk deelgenoot te maken van de beweegredenen, die ons drijven bij het nemen van onze beslissingen. Het is onze taak om steeds en overal te luisteren en te peilen hoe men denkt en waarom men zo denkt. Het is niet in het minst ook onze taak om onze gedachten duidelijk over te brengen aan de jeugd, die het na ons - en niet zo heel lang na ons - zal moeten doen, zal moeten voortzetten." De burgemeester vond het daarom gelukkig, dat er in Gouda een jeugdgemeenteraad⁸ was. Hij zei ook zich er heel goed van bewust te zijn, dat de leden van de raad en het College van B&W hun werk deden uit zeer verschillende levensbeschouwingen en politieke denkrichtingen. De richting van waaruit hijzelf dacht, was in de raad niet het sterkst vertegenwoordigd, maar hij gaf de verzekering, dat het zijn wens was om een burgemeester te zijn, die werkte aan het welzijn van de hele gemeente, van de hele bevolking. Na zich nog gericht te hebben tot het ambtenarenkorps, de politie en de burgemeesters van de omliggende gemeenten, besloot hij zijn toespraak als volgt: "als men in een nieuwe levensgemeenschap geraakt, heeft men - mores en modes van die gemeenschap nog niet kennende - eerder de neiging te luiste-

Loco-burgemeester H. Luidens overhandigt op 1 maart 1965 de voorzittershamer aan burgemeester R.M. van Reenen.

ren dan te spreken. Daarom wil ik - mij van de plicht gekwetend hebbend mij in Uw midden zichtbaar en hoorbaar gemaakt te hebben - er nu liever het zwijgen toe doen. Ik kan dat echter niet, zonder U nog deelgenoot te hebben gemaakt van een zeer persoonlijke overtuiging, waarvan ik mij op dit ogenblik in het bijzonder bewust ben. Een overtuiging, die ik op simpele wijze als volgt zou willen formuleren: De Heer van mijn leven heeft mij hier geplaatst. In het vertrouwen op Hem en met de bede, dat Hij mij kracht en bovenal wijsheid moge geven om mijn taak te vervullen, aanvaard ik het voorzitterschap van Uw raad.”

Na Van Reenen waren er nog twee sprekers, namelijk de nestor⁹ van de raad, J.Th. Imholz (KVP), en de gemeentesecretaris C.C. Mantz. Namens de raad bedankte Imholz eerst Luidens voor de voortreffelijke wijze waarop hij zijn functie van loco-burgemeester had uitgeoefend en hij betrok mevrouw M.A. Luidens-Kok in die hulde. De nieuwe burgemeester kwam, volgens hem, voor bijna onoplosbare problemen te staan. Hij noemde als voorbeeld de woningnood en wees op de ogenschijnlijk tegenstrijdige problemen. Enerzijds moest er, in verband met de sanering van de binnenstad, veel worden afgebroken en gedeeltelijk op andere wijze worden opgebouwd. Anderzijds diende ook met voortvarendheid te worden gewerkt aan de stadsuitbreiding, wilde Gouda althans uitgroeien tot een stad met 80.000 inwoners. Dit alles ging gepaard met grote investeringen en moest geschieden onder moeilijke financiële omstandigheden. Hij wenste de burgemeester een goede start toe en sprak de hoop uit, dat later zou kunnen worden gezegd dat er onder zijn leiding veel tot stand was gebracht. Gemeentesecretaris Mantz zei, namens zichzelf en de overige ambtenaren, de volle steun toe aan de burgemeester. Hij sprak de hoop en de verwachting uit, dat de samenwerking tussen hem en de burgemeester er een zou zijn van begrip voor elkaars positie en van wederzijds vertrouwen. Hierna werd, om tien voor vier, de buitengewone raadsvergadering als beëindigd beschouwd.

De informele bijeenkomst

De aanwezigen konden hun plaats nog niet verlaten, want er volgde nog een korte informele bijeenkomst van de gemeenteraad, die werd gehouden in aansluiting op de buitengewone vergadering.¹⁰ Enkele genodigden kregen nog gelegenheid om een toespraak te houden. Het eerst werd het woord gegeven aan mevrouw M. James-van der Hoop. Zij las een toespraak voor, die haar man niet zelf kon uitspreken. De oud-burgemeester was op dat moment, als voorzitter van de Commissie Samenwerking Regionale Organen Gasvoorziening (SROG), op audiëntie bij de Ministers van Binnenlandse Zaken, Economische Zaken en Financiën, een afspraak die lang tevoren was gemaakt. Ondanks de plaatselijke problemen was James van oordeel, dat Van Reenen een heel wat minder ongunstige situatie aantrof, dan hij bij zijn aantreden, ruim 26 jaar geleden. Er was welvaart in de stad en de omknelling door de nauwe grenzen was verbroken. Hij besloot met te laten weten, dat hij hoopte vanuit de verte zijn opvolger te mogen gadeslaan, “brændende en hoøg houdende de fakkkel, welke mij destijds werd toevertrouwd. (...) Hoedt het mooie oude, bouwt het goede nieuwe.” Andere sprekers waren mr A.J. Dankelman, de loco-burgemeester van Den Haag, die burgemeester mr H.A.M.T. Kolfshoten verving, H.H.C Vos, de burgemeester van Woerden, namens de burgemeesters uit de Goudse regio en W. van Wijnen, de voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Gouda en omgeving. Dankelman zei onder andere dat Van Reenen het wethouderschap in Den Haag had vervuld met vriendelijkheid, met mildheid en met een onuitblusbare ijver. Van Reenen had het hele land afgereisd om de gemeentebelangen te dienen. Vos zei, dat er onder de burgemeesters in de Goudse streek een verlangen naar een zekere eenheid leefde en sprak de hoop uit dat Van Reenen die zou

creëren. Er was geen kring van burgemeesters voor Gouda en omgeving, want James “had er vroeger minder behoefte aan om zich met al zijn collega’s te omringen.” De kring Zuid-Holland D, van de Bescherming Bevolking, waarvan Van Reenen voorzitter zou worden, zou kunnen worden benut om tot de gewenste overlegstructuur te komen. Van Wijnen wees erop, dat Gouda een grote betekenis had als streekcentrum. Mocht het gelukken de Goudse binnenstad tot een winkelcentrum te maken, dat het mooiste uit de verre omtrek zou zijn, dan zou dit voor de gehele streek betekenis en aantrekkingskracht hebben.

Om tien minuten over vier bedankte van Reenen de sprekers voor hun hartelijke woorden en goede wensen. Hierna werd de vergadering gesloten en begon een druk bezochte receptie in de trouwzaal van het stadhuis. Volgens een krantenkop drukten de heer en mevrouw Van Reenen bijna duizend handen. Hoofdbode-kamerbewaarder J.J.A. Smits had de niet geringe taak om alles in goede banen te leiden. Het eerste uur was speciaal bestemd voor de genodigden en het tweede uur kreeg de burgerij gelegenheid om kennis te maken met de burgemeester. Voordat het gezelschap zich in De Zalm terugtrok voor een diner in intieme kring, zong op het bovenplein in het stadhuis het mannenkoor Gouda’s Liedertafel de nieuwe burgemeester toe. In de ijzige kou nam het gezin Van Reenen op het bordes tenslotte een serenade van De Pionier in ontvangst. Dit was, volgens de Goudsche Courant, “een luisterrijk slot van dit warme welkom op een bijzonder koude dag”.

De politieke reacties

Op 29 maart, tijdens de eerste gewone raadsvergadering die onder leiding van Van Reenen plaatsvond, stond het onderwerp taakverdeling van de leden van het college van B&W op de agenda.¹¹ De fractievoorzitter van de PvdA, N. van Dantzig, legde namens zijn fractie een verklaring af. Al eerder had de PvdA-fractie haar ontevredenheid uitgesproken over het lange uitblijven van de benoeming van een nieuwe burgemeester. Ze had het toen vooral gedaan op grond van het feit, dat een dergelijke verzwaaring van de werkzaamheden de wethouders, in het bijzonder de loco-burgemeester, niet voor zo lange tijd had mogen worden opgelegd. Bovendien kon een gemeente niet zo lang zonder de man, die, direct en gedurende alle uren van de dag, een zo groot bedrijf als de gemeente is moet leiden. De PvdA-fractie was om het feit van de benoeming alleen al verheugd, maar door deze benoeming was men voor een “geheel nieuwe en ongedachte situatie komen te staan.” De voorzitter van de gemeenteraad was lid van de ARP, daar was op zichzelf niets mis mee, maar op grond van de politieke verhoudingen in de gemeente had er een PvdA-er moeten zitten. “Wat spreker het allerminst begrijpt in deze zaak is - en hij heeft het bij de begrotingsbehandeling ook ronduit gezegd - dat noch de wethouders, noch het college, noch de raad enige tekst en uitleg ontvangen van het hoe en waarom van zo’n benoeming.” Van Dantzig verklaarde nadrukkelijk, dat hij de voorzitter op geen enkele wijze persoonlijk in deze zaak wilde betrekken. Zijn fractie was ervan overtuigd, dat de voorzitter alles zal doen om, boven de partijen staande, een onpartijdig voorzitter te zijn. Tegen de voorzitter persoonlijk bestond bij de PvdA-fractie geen enkel bezwaar, maar wél tegen hen die de politieke kleur van de burgemeester bepaalden. Hij hoopte dat de nieuwe burgemeester de dynamische duizendpoot zou blijken te zijn, waarom zijn fractie had gevraagd.

Hierna kwamen de overige fracties, in volgorde van grootte, aan het woord. J.W. de Vos (KVP) vond een burgemeestersfunctie zo onafhankelijk, dat de benoeming los moest staan van politieke invloeden. De KVP had het dubbele aantal zetels van de ARP, maar de spreker kon zich Gouda met een rooms-katholieke burgemeester niet voorstellen. Hij zou het onjuist vinden om in deze gemeente, met een PvdA-fractie van elf raadsle-

Afscheidsreceptie in Den Haag. R.M. van Reenen temidden van de wethouders van Gouda. Van links naar rechts: J.W. Blankert (financiën en bedrijven), Th.J. Arts (openbare werken), H. Luidens (onderwijs), J.J.A. Groeneveld (sociale zaken) en A. Romeijn (wnd.-gemeentesecretaris)

den, ook nog een burgemeester van die politieke richting te benoemen. J.Kruijsheer (VVD) was enigszins teleurgesteld, omdat er aanvankelijk sprake van was, dat in Gouda een lid van de VVD zou worden benoemd. H. Vink (ARP) had geen behoefte aan een nadere opheldering, omdat de hele historie rond de benoeming in de kranten had gestaan. J. Kaptein (CHU) had over de burgemeester zeer goede berichten uit Den Haag ontvangen en het enige teleurstellende voor hem was, dat de nieuwe burgemeester slechts acht jaar zijn functie zou kunnen vervullen. C. Drost (PSP) “gelooft dat, indien de gedachte van de PSP met betrekking tot de benoeming van burgemeesters zou zijn verwezenlijkt, de kans groot zou zijn geweest, dat Gouda thans een burgemeester zou hebben gehad, die tot de PvdA behoorde. Anderzijds is spreker toch wel blij, dat de heer Van Reenen thans burgemeester van Gouda is geworden, want ware een lid van de PvdA tot burgemeester benoemd, dan had het wel eens kunnen gebeuren - Amsterdam biedt daarvan een prachtig voorbeeld - dat over de PSP-fractie bij bijzondere gelegenheden de zweep werd gelegd.” P. Kuijt (SGP) was bijzonder te spreken over het slot van de installatierede van de burgemeester. Hij hoopte dat de burgemeester op de zegen des Heren zou mogen rekenen, want dan zou zijn werk in Gouda zeer vruchtbaar zijn. Vervolgens was het woord aan voorzitter Van Reenen. Hij geloofde niet dat men van hem verwachtte, dat hij alle sprekers afzonderlijk zou antwoorden. Het lag niet op zijn weg om opheldering te geven over de wijze waarop de burgemeestersbenoeming in Gouda had plaatsgehad. Hij meende te kunnen volstaan met te constateren, dat door de onderscheiden fracties verklaringen waren afgelegd. Van Reenen was dankbaar voor het vertrouwen, dat de verschillende sprekers tegenover hem hadden uitgesproken en herhaalde dat hij zich er steeds van bewust zou zijn, dat hij burgemeester van geheel Gouda was. De raad reageerde hierop met applaus.

Noten

- 1 Raadsbesluit d.d. 27 oktober 1969. Volgens A. Scheygrond, De namen der Goudse straten, wijken, bruggen, sluizen, waterlopen en poorten, (Alphen aan de Rijn 1981) 228, werd zijn naam later ook verbonden aan het Van Reenenpad. Dit was gepland tussen het Groen van Prinstererpad en de Burgemeester van Reenensingel. Het pad is niet gerealiseerd.
- 2 De opvolger van Van Reenen, mr P. van Dijke, die burgemeester van Gouda was van 16 juni 1969 tot 3 augustus 1973, liet zich in een vergelijkbare situatie daarover, tegenover een journalist, als volgt uit: "Als je gereformeerd en AR bent, ben je gauw uitgeteld [als je burgemeester wilt worden]. Voor een gemeentesecretaris van Utrecht komen er dan maar drie gemeenten in aanmerking, Gouda en twee gemeenten waar voorlopig geen vacature te verwachten valt, namelijk Ede en Hilversum." (bron: ongedateerd krantenknipsel waarschijnlijk uit de Goudsche Courant van 13 mei 1969.)
- 3 De 27 zetels in de raad waren in de periode 1962-1966 als volgt verdeeld: PvdA 11, KVP 6, ARP 3, VVD 3, CHU 2, SGP 1, PSP 1.
- 4 De PvdA in Gouda bestond destijds uit drie zelfstandige afdelingen, die in een federatief verband samenwerkten. Omstreeks het eind van de jaren zestig is de organisatiestructuur van de Goudse PvdA gewijzigd.
- 5 Het Vrije Volk, 5 februari 1965.
- 6 Goudsche Courant, 2 maart 1965.
- 7 Stenografisch verslag van het verhandelde in de gemeenteraad van Gouda. Buitengewone zitting van maandag, 1 maart 1965.
- 8 Over de jeugdgemeenteraad werd door mij gepubliceerd in Tidinge (jrg. 12, no. 4, oktober 1994) 100-104 en in Tidinge (jrg. 13, no. 2, april 1995) 50-52.
- 9 Een nestor is in dit geval de oudste in jaren van de raadsleden. Het woord is ontleend aan de Griekse eigennaam Nestor, de legendarische zoon van Neleus en Chloris. Nestor was bekend om zijn hoge ouderdom, die hem niet belette als raadsman en zelfs als strijder aan de Trojaanse oorlog deel te nemen. Volgens de Ilias, van de Griekse dichter Homerus, had hij twee mensengeslachten overleefd, wat waarschijnlijk betekent dat hij ouder dan 60 was. Later werd dit vaak uitgelegd als 200 jaar oud. De Goudse gemeenteraad heeft op 19 december 1994 besloten, bij de vaststelling van een nieuw Reglement van orde, het nesterschap anders in te vullen. Nestor is, sinds 2 januari 1995, het lid van de raad dat het langst zitting heeft in de gemeenteraad. Op deze wijze wordt voorkomen, dat een onervaren lid van de gemeenteraad, dat toevallig in leeftijd het oudste raadslid is, de burgemeester mag vervangen bij verhindering of ontstentenis van alle wethouders.
- 10 Stenografisch verslag van het gesprokene in de informele bijeenkomst van de gemeenteraad van Gouda, welke is gehouden in aansluiting aan de buitengewone zitting van maandag, 1 maart 1965.
- 11 Analytisch verslag van het verhandelde in de gemeenteraad van Gouda, zitting van maandag, 29 maart 1965.

Een tol op de Cleyweg?

Gerard Prins

Op 27 augustus 1768, tegen twaalf uur 's morgens, zullen de bewoners van de Cleyweg in het Ambacht Bloemendaal wel opgekeken hebben van de stoet die in de richting van Gouda voorbij trok. De Cleyweg is de huidige Bloemendaalseweg, gedeeltelijk in Gouda en gedeeltelijk in Waddinxveen gelegen. Voorop reed een sjees¹ door twee paarden getrokken. Daarachter volgden vijf koetsen, alle met zes paarden bespannen. Zij werden begeleid door drie pages² te paard en door zes ruiters onder leiding van een wachtmeester.

Prins Willem V naar Gouda

In één van de koetsen zaten Stadhouder Prins Willem V en zijn gemalin, Prinses Wilhelmina van Pruisen. Zij werden vergezeld van een hofhouding van zo'n 20 personen. Bovendien bevond ook Prins Hendrik van Pruisen, de broer van de prinses, zich in de stoet. Het hoge gezelschap kwam uit 's-Gravenhage voor een onofficieel bezoek aan Gouda om de beroemde grote kerk met haar gebrandschilderde ramen te bezichtigen. Ook de pas gebouwde grote Statenschutsluis (de Mallegatsluis) zou bezocht worden, evenals de pottenbakkerij van Pieter van Rossum en de pijpenmakerij van Jan Danens. Bij de Cleywegspoort aangekomen, plaatste de wachtmeester van de stad zich aan het hoofd van de stoet en plechtig reden de hoogheden met hun gevolg onder vrolijk klokkenspel van de St. Janstoren en luid gejuich van een toegestroomde menigte naar de St. Janskerk. Daar wachtte een talrijk gezelschap op hen: de leden van de regering der stad, de vroedschap, de kerkmeesters, predikanten, kerkeraadsliden en vele andere aanzienlijken met hun echtgenoten.³

De Cleyweg: een belangrijke weg voor Gouda

De bewoners van Bloemendaal zullen wel onder de indruk zijn gekomen van deze stoet. Niet elke dag passeerde zo'n hoog gezelschap over hun weg. Evenmin kreeg de stad Gouda dikwijls zulk bezoek. De weg was voor Gouda echter van groot belang, want hij was o.m. een deel van de route van Gouda naar 's-Gravenhage. Als de geëmitteerden van Gouda ter dagvaart gingen⁴ en zij daarvoor niet het jacht van de stad gebruikten, reisden zij met de stadskoets via de Bloemendaalse Cleyweg naar 's-Gravenhage. Deze weg was bovendien de verbinding van Gouda met vele andere plaatsen en streken, zoals Leiden, Amsterdam, het Noorderkwartier van Holland en het gebied achter de Rijn. Ook de aanvoer van produkten van het platteland over deze weg was voor de stad van veel betekenis.

De weg was veel smaller dan tegenwoordig. De breedte was 12 à 13 Rijnlandse voeten (= pl.m. 3,75 m). Tegenwoordig zo'n 6 meter. Asfalt kende men toen niet. Koolas bestond al, maar werd niet gebruikt voor de Cleyweg in Bloemendaal. Het wegdek bestond allereerst uit een laag fijn puin met daarop een laag zand van ongeveer 2 Rijnlandse duimen dik (= pl.m. 5 cm). De wielen van de door paarden getrokken rijtuigen en wagens veroorzaakten diepe sporen. De hoeven van de paarden traptten bovendien het zand los, evenals die van het voorbij komend vee. De aanwonenden waren verplicht elke zaterdagmiddag vóór 2 uur hun deel van de weg te egaliseren en de slenken (kuilen) met fijn puin te dichten. Soms was de weg een modderpoel, waarover het reizen bijna onmogelijk was. Vooral in de winter, als de molens het water niet voldoende konden wegmalen en er dus hoog water in de polder stond, kon de reis over deze weg ongemakkelijk zijn. De ondergrond werd dan zachter, waardoor de wielen

wegzakten. Ook stortten dan op meerdere plaatsen delen van de berm in het water, waardoor gevaarlijke situaties konden ontstaan. 's Zomers was de weg daarentegen dikwijls stoffig.

We mogen aannemen dat het stadsbestuur van Gouda de weg vóór de komst van Prins Willem V en zijn gevolg degelijk heeft laten inspecteren. Vooral het passeren van zoveel wagens en paarden lijkt op zo'n smalle weg niet zonder gevaar. Het was voor Gouda toch al belangrijk dat de weg altijd in goede staat bleef.

Onderhoud van de weg door de gehoefslaagden

Toch zorgde de stad Gouda niet zelf voor het onderhoud van de weg. Dat was de taak van de Polder Bloemendaal en speciaal van de gehoefslaagden. Gehoefslaagden waren de bewoners van een weg of dijk en de gebruikers van stukken land erlangs. Die waren in principe verplicht een gedeelte van de weg, een hoefslag, in orde te houden of zelfs te herstellen⁵. Deze verplichting was vastgelegd in een keur⁶. Maar omdat vooral de gebruikers van land langs de Cleyweg her en der woonden en het daardoor moeilijk was het onderhoud te organiseren, zorgde het college van Dijkgraaf en Heemraden van Bloemendaal zelf voor het onderhoud van de weg en verdeelde de kosten.

De hiervoor genoemde Polder Bloemendaal moet onderscheiden worden van de Ambachtsheerlijkheid Bloemendaal. Het al genoemde polderbestuur bestond uit een dijkgraaf en vijf heemraden. Het bestuur van de Ambachtsheerlijkheid werd gevormd door een baljuw en drie landbewaarders. Het onderscheid van de Polder Bloemendaal met de Ambachtsheerlijkheid Bloemendaal wordt duidelijk als men weet dat een deel van de Ambachtsheerlijkheid Bloemendaal aan de overkant van de Gouwe lag: aan de huidige Zuidkade in Waddinxveen. Het lag dus buiten de Polder Bloemendaal. De baljuw⁷ van de stad Gouda was altijd ook baljuw van Bloemendaal. Tevens was hij dijkgraaf van de Polder Bloemendaal. In theorie was de Ambachtsheerlijkheid Bloemendaal zelfstandig. Maar in feite was echter de invloed van Gouda er heel groot, want alle functionarissen, behalve de baljuw, werden door de burgemeesters van die stad benoemd. Voor een deel waren zij ook inwoners van Gouda. Dat betekende dus dat men in Bloemendaal volledig rekening hield met de belangen van de stad.

Tussen Harddraverspad en de beide Baarzen

De Cleyweg is dus de huidige Bloemendaalse weg. De ligging ervan duidde men aldus aan: De weg liep van het Harddraverspad (of Draafweg) tot aan de brug bij de beide Baarzen. Het Harddraverspad was het eerste gedeelte van de huidige Ridder van Catsweg, waar aan beide zijden die prachtige lindebomen⁸ staan. Die begon bij de Corfbreijersweg (en -brug) en eindigde bij de Cromme (bocht) bij het huis van Crijn Noteboom⁹. De Corfbreyersweg was waarschijnlijk een zijweggetje waar mandenvlechters woonden, in de buurt waar sedert heugelijke tijden de uitspanning 'De Gouden Wagen' gevestigd was (bij het bombardement van het station in november 1944 vernield).

Het Harddraverspad is in 1734 aangelegd om de paardenmarkten van Gouda met wedstrijden aantrekkelijker te maken. Bij de bocht aan het eind van die weg, dus bij de huidige Büchnerweg en de Hendrikshoeve, was tot 1964 de grens van Gouda en Waddinxveen

Het pand aan de Bloemendaalseweg onder Waddinxveen waar jarenlang Herberg 'De Oude Baars' was gevestigd.

(nog aan de huisnummering te zien!). De Cleyweg, die dus begon bij genoemde bocht, eindigde bij een ophaalbrug in de nabijheid van de driesprong naar Waddinxveen en Reeuwijk. De ophaalbrug is ondertussen vervangen door een vaste brug. Links vóór de ophaalbrug stond Herberg 'De Oude Baars'. Nu vindt men daar een huis met twee gevelstenen, de één met de tekst 'Oude Baars' en de ander met een afbeelding van een baars. Voorbij de genoemde ophaalbrug, tegenover de huidige Zwarteweg (vroeger in z'n geheel Brugweg geheten) naar Waddinxveen, stond 'De Nieuwe Baars', ook wel

Op de plaats van deze boerderij aan de Bloemendaalse weg onder Waddinxveen was vroeger Koffiehuis 'De Nieuwe Baars' gevestigd. Het bord met het gedicht van C. Slinger is tegenwoordig aan de gevel ervan bevestigd. Een aantal jaren geleden hing het aan een schuur die er naast stond. Hier ergens had men een tol gedacht. Die is er nooit gekomen.

Koffiehuis 'Het Baarsje' genoemd. Later stond op die plaats een schuur, waaraan een bord hing met een merkwaardig gedicht. De schuur is nu verdwenen, maar het bord is er nog. Het hangt aan de gevel van de boerderij. Boven aan het bord staat 'De Nieuwe Baars 1870'. Daarna volgt het gedicht:

*Zeg niemand uwen zin
Of niemand uw gedenke:
Is heden nu uw vriend,
Morgen mocht hij u krenken.
Ziet, zwijgt en verdraagt;
Zoo weet niemand wat gij jaagt.
Als het God behaagd
Is het beter benijd dan beklaagd.
Want haters heb ik veel en nijders niet te min,
Wat God geeft tot mijn deel, dat heb ik naar
mijn zin.*

Het gedicht is van de koster en aanspreker¹⁰ C. Slinger uit Waddinxveen (1820-1898). De naam van de Cleyweg zal afkomstig zijn van de ligging op een kleistroom. Ook het genoemde Hardraafpad heette oorspronkelijk Cleyweg. Vanzelfsprekend maakte oorspronkelijk de Kleiweg in de binnenstad van Gouda ook deel uit van deze weg, die via de Hoogstraat, Markt en Wijdstraat door liep naar de Gouwe.

Het Ambacht Bloemendaal onafhankelijk van Gouda

Bloemendaal was een Hoge heerlijkheid, waarvan de Stad Gouda in een ver verleden de 'Heerlijke rechten zich (naar men zegt) op slinkse manieren zou hebben toegeëigend. De macht van Gouda over Bloemendaal duurde tot het jaar 1795. De inval van de Franse troepen in Nederland in dat jaar bracht grote veranderingen. Het betekende niet alleen het einde van de eens zo machtige Republiek der Zeven Verenigde Provinciën, maar tevens het einde van de macht van de regenten, ook in de stad Gouda. Daar werd op 22 januari 1795, zoals in vele andere plaatsen hier te lande, een 'Committé Révolutionair' opgericht, waarmee burgers het gezag van de regenten overnam. Dat committé zou door verkiezingen uit te schrijven de macht op meer democratische wijze regelen. De baljuw van Gouda en Bloemendaal, mr. A. H. Metelkamp, werd afgezet en vervangen door mr. J. Couperus, een bekende patriot, die in 1787 door Willem V als baljuw was afgezet.

Maar ook aan Bloemendaal gingen de gebeurtenissen van die tijd niet onopgemerkt voorbij. Allereerst was er dus de komst van mr. Couperus als baljuw. Maar er veranderde in korte tijd nog meer. Tijdens bijeenkomsten in de kerk van Waddinxveen maakte het ambacht zich onafhankelijk van Gouda. Een aantal 'burgers' benoemde, zoals dat ook in Gouda en overal in het land gebeurde, een 'Committé Révolutionair'. Kort daar-

op werd een Provisionele Municipaliteit (voorlopige gemeenteraad) opgericht. De burgers van Bloemendaal benoemden zelf de leden ervan. Dat waren nu vanzelfsprekend inwoners van Bloemendaal. Er waren nu geen Gouwenaars bij zoals vroeger. De secretaris werd wegens oranjegezindheid afgezet en vervangen. De nieuwe baljuw mr. Couperus zag zich echter al spoedig genoodzaakt af te treden, omdat hij het niet eens was met de gang van zaken. Daarop kozen de burgers zelf een ander tot baljuw. Het (ook nieuwe) stadsbestuur van Gouda werd zo voor voldongen feiten geplaatst. Bloemendaal ging zelfstandig verder, zonder Gouda erin te kennen. Het stadsbestuur van Gouda liet het voorlopig hierbij. Later zal het alsnog in actie komen.

Hoe ging het met het onderhoud van de Cleyweg onder de nieuwe omstandigheden en met een nieuw bestuur van Bloemendaal? Er zijn nogal wat verwarrende berichten daarover. Er waren personen die beweerden dat de weg beter onderhouden werd dan voor die tijd. Anderen hadden echter klachten en beweerden dat de weg door het slechte onderhoud gevaarlijk was. Toch besteedde dat bestuur wel aandacht aan de weg. Althans, op 28 februari 1797 werd in de vergadering van de Goudse Municipaliteit een voorstel tot verbetering van de Cleyweg besproken. Dat voorstel was afkomstig van de Municipaliteit van Bloemendaal. De vergadering kwam niet tot resultaten.

Klachten over de Cleyweg

Begin van 1804 ontving het gemeentebestuur van Bloemendaal¹¹ een verklaring van 32 personen, waarvan 23 bewoners van de weg. Zij hadden, zoals ze schreven, belang bij de goede passage van paarden, rijtuigen en hoornvee. Zij berichtten het gemeentebestuur dat zij ernstige klachten over de Cleyweg hadden. De slechtheid van de weg in het winterseizoen maakte, zo beweerden zij, dat die niet dan met groot levensgevaar voor mens en dier gebruikt kon worden. Zij waren bereid om telkens voor het gebruik van deze weg toegeld te betalen als die maar gerepareerd en onderhouden zou worden. De Voorweg bij Zoetermeer noemden zij als voorbeeld hoe de Cleyweg onderhouden zou kunnen worden.

Zij waren niet de enigen met klachten over deze weg. In mei 1804 dienden een aantal voerlieden¹² uit de 'steden en dorpen Gouda, Waddinxveen, Stolwijkersluis en opgezetenen ter plattelande' ernstige klachten in, niet bij het Gemeentebestuur van Bloemendaal, maar bij het Departementaal Bestuur van Holland in Den Haag. Het waren ongeveer dezelfde klachten. Ze waren allen personen, schreven zij, die hun waren en produkten veilig en zonder schade op de markt te Gouda wilden brengen. Na alweer een winterseizoen met veel dooiweer konden ze het nu niet meer laten de noodzaak van verbetering van deze weg bij het departementaal bestuur onder het oog te brengen. Volgens hen zouden er meerdere droevige ongevallen met verlies aan mensenslevens op die weg zijn voorgevallen. Men kan door de smalle plaatsen en de slechte slootkanten niet dan met vrees voor ongelukken elkaar passeren. Het verzoek luidde daarom dat het Departementaal Bestuur het Ambacht van Bloemendaal zou gelasten 'deze weg met bonken, slechte puin en stadsvuilnis op te hogen'. En verder moest de weg verbreed worden waar de weg te smal was en de slootkanten moesten met palen en rijswerk¹³ vastgelegd worden. Men adviseerde bij het onderhoud van de weg koolas te gebruiken, zoals dat ook bij andere wegen¹⁴ in de buurt van Gouda werd gedaan. Het Departementaal Bestuur zond de klachten voor advies naar de Commissie voor Water- en Polderzaken. En die op haar beurt stuurde ze door naar het Gemeentebestuur van Bloemendaal voor commentaar. In een lange brief gaf dat bestuur toe dat het herstel en onderhoud van de weg zeer noodzakelijk was. Er was echter een verklaring voor de slechte toestand van de weg. In vroeger tijd was de Cleyweg geen algemene rijweg (zeg maar: verkeersweg) geweest. Vóór de verving van het gebied bij Zevenhuizen, dat

daarna de Zuidplas heette, was het maar een gewone polderweg geweest, die zelfs doodlopend was. De weg werd alleen door de erlangs wonende boeren gebruikt om hun produkten naar de markt in Gouda te brengen. Zij zorgden als gehoefslaagden voor het onderhoud van de weg. Het was, meende het Bloemendaalse bestuur, nu het op deze weg veel drukker was geworden daarom onbillijk, om hen nu tot het onderhoud van deze weg te verplichten. Nog ongerijmder zou het zijn de kosten ervan over alle ingelanden¹⁵ van de polder Bloemendaal te verdelen. Die hadden toch al het onderhoud van de kostbare kaden en van het eveneens kostbare jaagpad langs de rivier de Gouwe¹⁶.

Wordt de Cleyweg een tolweg?

Eigenlijk waren de problemen van het onderhoud van de weg meer van financiële aard. Het ontbrak Bloemendaal aan het benodigde geld voor de aankoop van zand en ander materiaal. Maar daarvoor had men in Bloemendaal een goede oplossing: als het gemeentebestuur van het Departementaal bestuur toestemming kreeg om een lening te sluiten, kon daarmee het herstel van de weg gefinancierd worden. Als het ook toestemming kreeg om bij Herberg de Oude Baars een gabel, oftewel een tol, te mogen instellen, dan kon met de opbrengst daarvan de lening afgelost en de rente ervan betaald worden. Daarna kon ook nog het regelmatige onderhoud aan de weg bekostigd worden. Daarvoor zou aan het gemeentebestuur van Bloemendaal een altoos durend octrooi¹⁷ moeten worden verleend. Iedereen zou bij het passeren ervan volgens een vast tarief moeten betalen. Dat tarief had men ook al klaar:

- een rijtuig, bespannen met drie of meer paarden: 2 stuivers
- idem, met 2 paarden: 1 stuiver en 8 penningen
- idem, met 1 paard: 1 stuiver
- 1 paard zonder rijtuig: 8 penningen
- 1 koe of hoornbeest: 4 penningen
- 1 schaap of varken: 2 penningen

De leden van het gemeentebestuur van Bloemendaal en zijn secretaris zou dan voor altoos moeten worden vrijgesteld van betaling van tolged, omdat die voor deze belangrijke verbetering hun werkzaamheden gratis zouden verrichten.

De Commissie voor Waterstaat- en Polderzaken in Den Haag vond het instellen van een tol aanvankelijk een goed idee, maar omdat zij zelf geen bevoegdheid had om hiervoor toestemming te verlenen, adviseerde zij hiervoor een request in te dienen bij het Departementaal Bestuur van Holland. Dit deed het gemeentebestuur van Bloemendaal dan ook. Genoemde Commissie moest daarover zelf aan het Departementaal bestuur advies geven. Die vroeg allereerst aan het gemeentebestuur van Bloemendaal om meer informatie. Hoeveel gehoefslaagden moesten de kosten van het onderhoud dragen? En wat waren de kosten van het herstel van de weg? En wat waren de kosten van het jaarlijkse onderhoud? Verder vroeg de commissie naar bewijzen dat de weg vroeger geen algemene rijweg was geweest, maar een eenvoudige polderweg.

De commissie vroeg ook de mening van het gemeentebestuur van Gouda. Dat bleek fel tegen het instellen van een tol op de Cleyweg. Die was schadelijk voor Gouda, was de mening van dat bestuur. De boeren van elders zouden, als ze op de Cleyweg tol moesten betalen, hun producten ergens anders brengen en niet naar de markt van Gouda. Voor de inwoners van Gouda zou dat ook een groot nadeel zijn: alle reizen naar Den Haag en Leiden, via de Rijn naar Amsterdam en Utrecht en verder naar het binnenland van het vroegere Noorderkwartier van Holland zouden duurder worden. Daarom was het voor het gemeentebestuur van Gouda heel duidelijk: er mochten geen hekken op die weg komen. Dus geen tol op de Cleyweg. En het moest blijven zoals het was: de gehoefslaagden moesten zorgen voor onderhoud en reparatie van deze weg.

Conferentie over de Cleyweg

Op verzoek van het Gemeentebestuur van Bloemendaal en ook om tot een spoedig advies aan het Departementaal Bestuur te komen nodigde de Commissie voor Dijk- en Polderzaken¹⁸ zowel vertegenwoordigers van Gouda als van Bloemendaal uit voor een conferentie in 's-Gravenhage op 18 december 1805. De sfeer tussen de vertegenwoordigers van beide gemeentebesturen moet niet al te hartelijk zijn geweest, zoals blijkt uit een sarcastische brief die de Bloemendaalse commissie de dag erna schreef aan die van Gouda. Zij voelden zich vernederd en beschuldigd van plichtsverzuim. De heren uit Gouda beweerden nl. dat de Cleyweg vóór 1795 altijd in betere staat was geweest dan nu. Die van Bloemendaal zouden slechte specie (=grond) voor de reparatie van de weg gebruikt hebben. In Gouda had men de klachten al voorspeld. Vroeger, toen het bestuur van Bloemendaal door de stad Gouda werd aangesteld, hadden ook inwoners van Gouda daarin zitting. Nu niet meer en daardoor was de weg zo slecht. Bovendien, zo beweerde het stadsbestuur, had het bij het onderhoud van de weg in vroeger tijd altijd toezicht. Ook dat was nu niet meer zo, met alle gevolgen van dien. Tegen een tol op die weg had Gouda om genoemde redenen ook grote bezwaren.

Geen tol op de Cleyweg!

Een beslissing werd nu spoedig genomen: de dag na de conferentie. De commissie besloot te adviseren het verzoek om een tol 'bij de Baarzen' in te stellen af te wijzen. Op 19 december 1806 namen de Gedeputeerden van het Departementaal Bestuur dat advies over. Men was het er niet mee eens dat het herstel en onderhoud van de Bloemendaalseweg ten laste zou komen 'van het algemeen'. Uit informatie was gebleken dat het ook niet nodig was. Het kon heel goed zonder een tol. Het gemeentebestuur van Bloemendaal kreeg bovendien de opdracht, om samen met het bestuur van Gouda, de weg in orde te maken en te houden. De commissie van Dijk- en Polderzaken zal tijdens de conferentie de nodige druk op de heren uit Gouda en Bloemendaal hebben uitgeoefend, want al spoedig daarna nodigde Bloemendaal de Goudse raadscommissie uit voor een conferentie: "op 27 februari 1806 om 11 uur in onze gewone Rechtkamer, zijnde in het Herthuis in Gouda." Daar werd afgesproken dat beide partijen de gehoefslaagden er toe zouden brengen de weg te repareren met de specie (het materiaal) dat t.z.t. zou geleverd worden. Toen volgde het volgende probleem: de Goudse commissie die de reparatie van de weg moest regelen kreeg van het Gemeentebestuur van Bloemendaal bericht dat wegens een 'gewichtige reden' het voorlopig niet meer zou deelnemen aan een conferentie over de Cleyweg. Men kon de ware reden niet opgeven, schreef men. "S.v.p. geen kwaaddenkendheid", werd er in de brief aan toegevoegd.

Die 'gewichtige reden' was de weigerachtigheid van de gehoefslaagden om mee te werken aan het herstel van de weg. De reden van deze weigerachtigheid? Het stadsbestuur van Gouda zou ook toezicht krijgen daarop. Dat was nooit geweest en zij hadden er nu overwegende bezwaren tegen. Zij wilden hun medewerking wel verlenen aan de verbetering van de weg, maar alleen onder leiding van het Bloemendaalse bestuur, dus zonder Gouda. "Wij erkennen de noodzaak van de verbeteringen van voornoemde weg. Wij willen geheel aan de verordeningen van u voldoen, maar alleen indien niet gecombineerd met het Bestuur van Gouda. Het toezicht daarvan zullen wij als het moet (alleen) gedwongen en slaafachtig aanvaarden."

Ondertussen had het college van Landbewaarders van Bloemendaal een onderzoek gedaan, ook in het archief. Daar hadden zij geen enkele aanwijzing gevonden dat de stad Gouda in het verleden ooit toezicht op de weg had uitgeoefend. En verder hadden zij gekeken naar de eventuele noodzakelijke reparaties aan de weg. Het bleek dat er 200 hoefslagen waren, verdeeld over 30 eigenaars. Die zouden voor de reparaties moeten zorgen. De weg moest plaatselijk, en vooral aan de westzijde, behoorlijk opgehoogd

worden. Ook vonden zij het voor een veilig gebruik noodzakelijk dat de weg een minimale breedte van 15 Rijnlandse voeten (= 4,71 m)¹⁹ had. Het ophogen moest allereerst met goede, harde specie met daarop zwaar Lek-zand plaats vinden. Dat zware Lek-zand moest ook gebruikt worden voor het latere onderhoud. Dan gebeurde er in anderhalf jaar niets. Er was geen conferentie en er waren geen reparatiewerkzaamheden.

Drost zet tot spoed aan

Tot er in Bloemendaal een brief kwam. Nu van de Drost van het Kwartier Rotterdam, want er was in de landelijke politiek weer het een en ander veranderd. Hij vroeg aan het Gemeentebestuur van Bloemendaal waarom niet was voldaan aan de opdracht van het voormalig Departementaal Bestuur in 's-Gravenhage van 19 december 1805 om de Cleyweg in orde te brengen. Had Bloemendaal moeilijkheden met Gouda dan moest men hem dat melden, schrijft hij. Toen hij niet omgaand een antwoord kreeg, schreef hij nogmaals een brief aan Bloemendaal. Daarin sprak hij 'zijn uiterste verwondering en ontevredenheid' uit over het feit dat niet voldaan was aan zijn vraag om de redenen op te geven waarom de opdracht niet was uitgevoerd. Ook de raad van Gouda had een brief van deze strekking van de Drost gekregen. Men is daar blijkbaar geschrokken van de brief, want er werd meteen contact gezocht met het Gemeentebestuur van Bloemendaal om 'zo spoedig mogelijk' een conferentie te houden over de Cleyweg. Nu kwam er vaart in het werk, want in een brief aan de Drost van 21 september 1807 beloofde het gemeentebestuur van Bloemendaal dat de weg uiterlijk eind oktober van dat jaar in orde zou zijn. Maar het vroeg zich daarbij wel af, of men in het Kwartier Rotterdam wel op de hoogte was met de normale gang van zaken in Bloemendaal, speciaal in verband met werkzaamheden aan de Cleyweg. Er waren aan de weg 200 hoefslagen en 30 eigenaren. Die laatsten zouden de kosten van het maken van de weg moeten betalen. En dat was het probleem. Als de verbeteringen af zouden hangen van de betaling door de eigenaren, dan verwachtte men grote moeilijkheden. Die eigenaren waren moeilijk te bereiken, want ze woonden verspreid in het Departement en zelfs er buiten. Ook zou er afgunst zijn, omdat de ene eigenaar meer zou moeten betalen dan een andere omdat hij een slechter gedeelte moest repareren. "We horen de jammerkreten al als de eigenaars de kosten proberen te verhalen op de boeren", schreef men. Op deze manier zou de weg niet op tijd klaar komen. Het was beter het werk te laten uitvoeren door het Gemeentebestuur van Bloemendaal. Zij zou dan de hoge kosten voor het materiaal en de uitvoering voorschieten en die door middel van nota's bij de eigenaren in rekening brengen. Het Gemeentebestuur vroeg daarom aan de Drost machtiging om zo te werk te gaan.

En inderdaad, het gemeentebestuur van Bloemendaal kreeg de gevraagde toestemming van de Drost. De stad Gouda speelde daarna blijkbaar geen opvallende rol meer. Op 30 oktober 1807 waren de gehoefslaagden bijeen geroepen om erover te praten. De meesten waren gekomen. Er waren blijkbaar geen grote problemen. Een commissie werd benoemd en binnen een maand was het werk gereed. Op 1 november 1807 meldde het Gemeentebestuur dit feit bijna triomfantelijk aan de Drost. De weg kan nu zonder enig gevaar worden bereden en gepasseerd, "zijnde de kant derzelve weg en holligheden met goede harde specie opgemaakt en gevuld en daarover, zoals ook over den *gehelen weg* gebracht allerbest bovenwoerdens gediept²⁰ kegelzand, ter dikte van 4 en 5 centimeter."

Een 'Keur' in plaats van een plan voor onderhoud

De Drost was echter nog niet tevreden. De weg was nu wel gereed, maar hij had namelijk het Gemeentebestuur van Bloemendaal ook opdracht gegeven een plan te maken voor het verdere onderhoud van de weg. Volgens de Drost moest het plan aan een drie-

tal voorwaarden voldoen: het moest het beste plan zijn, het moest het minst kostbare plan zijn en 'uit één hand' (door één persoon) uitgevoerd kunnen worden. Dat wordt een kostbare zaak, schreef het gemeentebestuur terug aan de Drost. Want door het bijna onafgebroken passeren van rijtuigen en hoornvee is een dagelijks toezicht door één persoon op de weg nodig om alle gebreken direct te verbeteren. De kosten hiervan zou ongeveer 300 gulden per jaar bedragen, de specie en het vaartuig dat daarbij nodig was niet meegerekend. Dit kon echter met minder kosten. De meeste landerijen aan deze weg werden gehuurd door personen die volgens hun contract de weg moesten herstellen. Ze konden zelfs bij nalatigheid een boete krijgen. De meesten woonden dichtbij het gedeelte van de weg dat zij onderhouden moesten. Het materiaal ervoor hadden ze op hun erf liggen. Het werk konden zijzelf of hun werkvolk doen.

Het Gemeentebestuur adviseerde daarom de Drost af te zien van de eis om het onderhoud 'in één hand' te doen plaats vinden. Zij stelde voor het collegie van schout, landbewaarders en heemraden te gelasten een keur (of ordonnantie) te laten ontwerpen, waarin het onderhoud van de weg op genoemde wijze geregeld zou worden.

En zo gebeurde het: die 'keur en ordonnantie' kwam er. Voortaan moest iedereen die langs de weg woonde of stukken grond erlangs in gebruik had voor zijn deel van het onderhoud zorgen. Met palen langs de weg werden de hoefslagen aangegeven, zodat de verdeling van de kosten beter vastgesteld kon worden. En iedereen wist wat hij te doen had. Bij verzuim kon hij op een boete rekenen.

Afrekening - Toch een tol

Het Gemeentebestuur van Bloemendaal had eind november 1807 een overzicht van de kosten en uitgaven van het herstel van de weg naar de Drost in Rotterdam gezonden met de bedoeling dat hij het bedrag hiervan zo spoedig mogelijk zou overmaken.

Hij zond deze rekening echter weer terug met de opmerking, dat die, alvorens hij zijn goedkeuring eraan gaf, ter visie van belangstellenden zou gelegd worden, zodat die aanmerkingen of hun goedkeuring erop konden vermelden.

Op 29 december 1807, dus nog voor het eind van het jaar, zond het Gemeentebestuur de rekening weer terug naar de Drost. Niemand had opmerkingen van afkeuring er op geplaatst. Het hoopte nu spoedig het geld te kunnen ontvangen.

De tol op de Cleyweg is er toen niet gekomen. Twintig jaar later echter werd door het polderbestuur van Bloemendaal toch een tol ingesteld, toen niet bij de Baarsen, maar bij de Cromme bij Crijn Noteboom, of anders gezegd: aan het eind van het Harddraafpad, bij de toenmalige grens van Gouda en Waddinxveen, nu: bij de hoek van de Ridder van Catsweg en de Büchnerweg. Die tol bleef tot 1903.²¹

Naschrift

Op de achtergrond van de gebeurtenissen rond het herstel en het onderhoud van de Cleyweg speelde waarschijnlijk ook iets anders. In 1795 had de Ambachtsheerlijkheid Bloemendaal ten opzichte van de stad Gouda zich eigenmachtig zelfstandig gemaakt. In de eerste tijd na de 'revolutie' heeft men zich daarover blijkbaar niet druk gemaakt. Dat veranderde in 1804, toen een aantal regenten van vóór 1795 in het bestuur van de

Op de hoek van de huidige Ridder van Catsweg en Büchnerweg (de vroegere grens van Gouda en Waddinxveen) stond het tolhuis van polder Bloemendaal. Illustratie uit: Dr. A. Scheygrond, Goudsche straatnamen. Uitgave van Oudheidkundige Kring 'Die Goude'.

stad terugkeerden. Daar behoorde o.a. mr. A. H. Metelercamp bij. Hij heeft de pijnlijke ervaring gehad dat hij, als baljuw van Gouda en tegelijkertijd als baljuw van Bloemendaal, zijn functies kwijt raakte aan een gewone 'burger'. Heeft het Goudse stadsbestuur de hand gehad in het request van de voerlieden in 1804 met de klachten over de Cleyweg? Daarmee kon het aantonen dat het bestuur van Bloemendaal niet capabel was. Ook de herhaalde bewering dat de weg vóór 1795 in betere staat was dan daarna, zou hierop kunnen wijzen. Bovendien is het request duidelijk opgesteld door een terzake kundige en niet door een eenvoudige voerman.

Voorlopig leek Bloemendaal het pleit bij de Drost in Rotterdam gewonnen te hebben. Er was echter ook nog een andere ergernis verwekkende zaak voor Gouda. In de hiervoor genoemde keur, die door de Landdrost ook nog was goedgekeurd, werd het Harddraafpad genoemd als behorende tot jurisdictie²² van Bloemendaal! Dat het bestuur van Bloemendaal schouw²³ wilde drijven over deze voornamelijk avenue van Gouda, de enige aan deze zijde van de stad, schreef Mr. A.H. Metelercamp in een lange brief aan de Drost van Rotterdam, was 'waarlijk de onbeschaamdheid te ver getrokken'. In deze brief schreef hij, als burgemeester van Gouda, aan de Landdrost in Rotterdam allerlei geschiedkundige bijzonderheden over Gouda en Bloemendaal om aan te tonen dat de stad rechtmatig gezag had over de Ambachtsheerlijkheid Bloemendaal. Bovendien maakte hij in krasse bewoordingen de landdrost duidelijk hoe ondeskundig en onhebbelijk het bestuur van Bloemendaal was. Hij schreef over 'frivoliteit en nulliteit' van dat bestuur, alsmede over 'intrigues en machinatien'.

In 1811 kwam er voor Gouda een eind aan deze soort ergernissen. De maire²⁴ van Gouda werd toen benoemd tot commissaris om de municipaliteiten van de gemeenten Bloemendaal, Broek, Thuyt, Broekhuizen en 't Weegje te ontbinden. Al deze gemeenten kwamen bij Gouda, ook Bloemendaal. Dat was het einde van Bloemendaal als zelfstandige gemeente. Het grondgebied van Gouda was nooit zo groot als toen. Maar dat duurde niet lang. Al in 1817 werd het weer even klein als tevoren. Toen werd de gemeente Broek c.a.²⁵ gevormd. Daarin werden alle genoemde gemeenten samengevoegd, ook dus de vroegere Hoge heerlijkheid Bloemendaal. In 1870 werd de gemeente Broek c.a. opgeheven. Het grootste gedeelte van het gebied kwam bij de nieuw gevormde gemeente Waddinxveen. Een veel kleiner gedeelte kwam bij Gouda. In 1964 werd laatstgenoemde gemeente vergroot met een flink gedeelte van de Polder Bloemendaal inclusief een gedeelte van de Bloemendaalseweg. Dus is de geschiedenis van de Bloemendaalseweg de geschiedenis zowel van Waddinxveen als van Gouda.

Geraadpleegde literatuur:

Notulen van de vergaderingen van de Municipaliteit en gemeentebestuur van Bloemendaal. Streekarchief Hollands Midden, OA Bloemendaal 1.10.05, inv.nrs. 128-130 plus bijlagen.

Noten:

- 1 Tweewielig rijtuig
- 2 Hofjonkers
- 3 Zie de beschrijving van dit bezoek in: Dr. Mr. J. Smit, Een Regentendagboek uit de achttiende eeuw (Tiende verzameling bijdragen van de Oudheidkundige Kring Die Goude), Gouda 1957, pag. 245-256.
- 4 De vertegenwoordigers van de stad Gouda die naar 's-Gravenhage gingen om deel te nemen aan de vergaderingen van de Staten van Holland. Deze gecommitteerden waren: een burgemeester, een oud-burgemeester, een lid van de vroedschap en de pensionaris. De laatste voerde namens de andere heren het woord.

- 5 Dit systeem werd ook gebruikt bij het onderhoud en herstel van dijken en kaden.
6 Polderreglement.
7 De functie van een baljuw was bij rechtszaken te vergelijken met die van de huidige officier van justitie.
8 De bomen staan daar sinds 1753. Ze zijn natuurlijk niet dezelfde van toen, maar telkens vervangen. In de oorlogswinter 1944/1955 zijn een aantal door bewoners gerooid en in de kachel verstoekt.
9 Zoals aangeduid door burgemeester Mr. A.H. Metelerkamp in een brief van 10 maart 1810.
10 Ook wel doodbidder genoemd. Iemand die het overlijdensbericht mondeling aan de familie of buurtgenoten overbracht.
11 De Municipaliteit is door nieuwe wetten ondertussen Gemeentebestuur geworden.
12 Bestuurders van paard en wagen.
13 Bossen takken.
14 Ook op de Brugweg tussen de Bloemendaalseweg en de Waddinxveensebrug lag koolas.
15 Bezitters van land.
16 In 1656 door Gouda en Amsterdam aangelegd in verband met de vaarweg tussen beide steden.
17 Machtiging.
18 Ook de commissie heeft ondertussen een andere naam.
19 Nu: totale breedte 6 meter en breder.
20 Zand dat boven Woerden uit de Rijn was gebaggerd.
21 In *Goudse straatnamen*, samengesteld door dr. A. Scheygrond, op blz. 166 vindt men een afbeelding van die tol.
22 Rechtsgebied.
23 Inspectie van sloten en wegen.
24 Burgemeester.
25 Broek c.a. = Broek cum annexis = Broek met toebehoren.

Boeken

Jan Kompagnie

Eeuwig Gouda. 1900-2000 Gouwenaars over hun stad (Gouda 1999).

Gouda heet een stad te zijn, en al een heel oude, maar in dit boek is Gouda veel meer een dorp, of, in de woorden van Rini van der Bie, burgemeester van Moordrecht, een 'dorpse stad'. Tientallen interviews vormen geschreven beeldmateriaal van het leven in het Gouda van de 20e eeuw. De uitgave van dit boek is tot stand gekomen door de Stichting Club Gouda 2000, een vriendenclub met een hoog *Goudsche-Courant*-gehalte. Dat levert een heel aardig boek op, vlot geschreven, weinig hoogdravend, het beoogt ook niet meer te zijn dan een 'vluchtig, journalistiek, raken aan het veelzijdige leven van alledag van een aantal mensen in hun stad vanaf 1900', zoals het in de inleiding wordt verwoord. De inhoud is zeer gevarieerd en wordt verluchtigd met vele oude en nieuwe afbeeldingen. Leo Vroman komt aan het woord, er is aandacht voor de nieuwe schouwburg en de oude verzuiling, voor de Driestar en de kermis, voor pijpen en plateel, voor burgemeesters en bleekneusjes en voor kleurrijke figuren als Cor Boer, de man die zwaarbeladen op zijn fiets door Gouda reed, op zoek naar groentenafval voor zijn beesten, en die in 1984 zo onrechtvaardig negatief door een journalist werd bestempeld als behorende tot het vuilnisbakkenras. Nog zo'n vijftig onderwerpen komen aan bod in *Eeuwig Gouda*, een pretentieuze titel voor een boek dat in ieder geval voor ten minste enkele uren kijk- en leesplezier garant staat. Verwijzingen naar andere literatuur over de behandelde onderwerpen ontbreken, maar dat gat wordt uitstekend gevuld door de onlangs verschenen bibliografie van de Goudse geschiedenis, *Gouda in druk*.

Eeuwig Gouda is alleen verkrijgbaar bij de VVV. Prijs: f 35,-.

Audite...

Jan Kompagnie

Piet en Paul op z'n Frans

Tot vijf keer toe probeerde Piet het. En telkens weer verloor hij de strijd. Als goedmakertje werd hij wel alle keren vice-president, maar de hoofdprijs moest hij toch laten aan Paul. Piet en Paul: mannen van stavast, mannen die van wanten wisten, die een duidelijke visie hadden op mens en maatschappij: white is wise and black is bad. Piet werd in 1831 in het Zuid-Afrikaanse Uniondale geboren. Al snel werd hij een befaamd Boerenleider en militair, die zich met hand en tand verzette tegen de annexatie van Transvaal door de Engelsen. Tijdens de Eerste Boerenoorlog was hij commandant-generaal en voerde in die hoedanigheid de militaire operaties aan, die leidden tot het herstel van de onafhankelijkheid van Transvaal. Om de vijf jaar werd Piet herkozen tot commandant-generaal. Toen hij vocht in de contreien van Estcourt werd hij verwond door zijn paard. Dat betekende een snel aftakelende gezondheid en het einde van zijn bevelhebberschap.

In 1900 stierf Piet in Pretoria. Piet werd sneller vergeten dan Paul. Maar beiden kregen ze een straat naar zich genoemd. Die van stamverwante Paul ging de Krugerlaan heten. En Gouda eerde Piet met de Joubertstraat. En dat doen de Gouwenaren heel chic. Zelf zou Piet waarschijnlijk zeggen: doe maar gewoon, zeg maar Piet, Piet Joubert, pre-

cies zoals het er staat, geen flauwekul, Nederlandse voorouders immers. Maar zoniet in Gouda, daar weten ze het beter: Sjoe-bèr, zeggen ze dan ook, Sjoe-bèr, op z'n Frans. Arme Piet: is er een straat naar hem genoemd, spreken ze het nog verkeerd uit ook. Wat dat betreft is Paul beter af: het is altijd Kruger gebleven, en nooit Kru-kèr. Stel je voor. Zo, die zit. Maar dan dat ene telefoontje naar de Zuid-Afrikaanse ambassade. 'Nee, meneer', klinkt het stellig, 'iedereen in Zuid-Afrika die Joubert heet, wordt aangesproken met Sjoe- bèr, want ook al zijn ze uit Nederland afkomstig, ze zijn toch vaak van Hugenootse afkomst'. Verdorie, toch weer ongelijk!

Het Stadhuis

Willem den Boer

Barok in het stadhuis

In allerlei gidsen staat het: Gouda heeft een laat-gotisch stadhuis. Maar zodra u achter de voordeur bent, en zeker nadat u de trap naar het bovenplein opgegaan bent, ziet u het al: u staat in een klassiek interieur met barokke elementen. Geen balken en schoren, maar pilasters en marmer beeldhouwwerk in Italiaanse stijl. Het interieur is rond 1690 gemoderniseerd, hoewel...

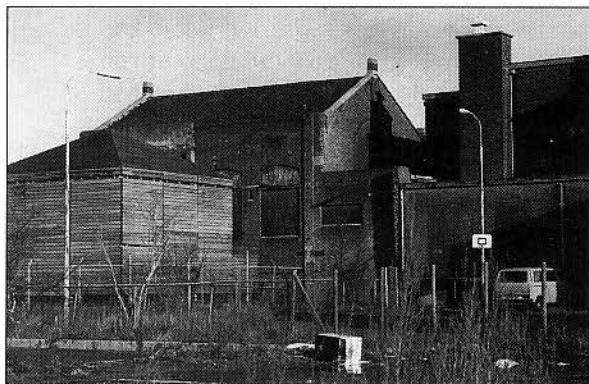
Zo modern was de stijl nu ook weer niet. De Italiaanse architect Cesare Ripa had in de 16e eeuw de oude Romeinse bouwkunst en de symboliek daarin bestudeerd. Hij had er een mooi platenboek met beschrijvingen van gemaakt, de *Iconologia*, ovvere descrittione di diversa imagini, dat in 1593 van de persen kwam. Daarmee was hij beslist niet de enige, want barok was in Italië hevig in de mode. Langzaam kwam die mode ook naar de inmiddels welvarende Lage Landen, waar de grote voorbeelden uit de oude tijden gebruikt werden bij het ontwerpen van imposante gebouwen. In 1644 kwam de Nederlandse uitgave van het boek uit: de *Iconologica*, of uytbeeldingen des verstands. Werd dit boek wellicht als voorbeeld gebruikt door de gebroeders Quellijn bij het ontwerpen en uitvoeren van de beeldhouwwerken voor het achtste wereldwonder, te weten het stadhuis op de Dam? In ieder geval was het boek ruim veertig jaar later de bron voor de werktekeningen van de Amsterdamse architect Hendrick Schut, waarnaar Jan Gijselingh de Jongere de symbolische voorstellingen boven de deuren in ons stadhuis beeldhouwde.

Ook weduwe Aaltje Lindhout-de Meyer en de mensen van haar atelier gingen op de klassieke toer bij het maken van de (uiteraard) lindehouten ornamenten langs de deuren en de plafonds. Ook zij gebruikten een voorbeeldenboek. Of ze daarbij de tekeningen niet helemaal goed begrepen of dat ze wat overijverig waren, weet ik niet, maar bij de deurposten zijn de consoles wat te uitvoerig. Wat we zien als we recht voor een deurpost gaan staan, is niet alleen het vooraanzicht, maar ook in één oogopslag het zij-aanzicht. Het zij-aanzicht is als het ware een keer extra naar de zijkant uitgekapt. Hoe het officieel eigenlijk hoort, kunt u zien bij verscheidene voordeuren van panden aan de Haven, de Gouwe en de Turfmarkt.

Per aspera ad astra

Janet Hoogendoorn

In iedere aflevering van de Tidinge kent een lid van de Historische Kring Die Goude een doorn toe aan het lelijkste plekje van Gouda en een ster aan het mooiste.

Een doorn in het oog: Komend vanaf de Vest, met aan beide zijden oude en zeer oude pandjes, komt men bij het parkeerterrein 'Potterspoort', waar men zicht heeft op de gebouwen van de voormalige lichtfabriek. Aan de voorzijde van het pand aan de Hoge Gouwe ziet men nog steeds de drie letters GLF, Goudse Licht Fabriek, geflankeerd door twee leeuwen en het wapen van Gouda. De achterzijde van het pand ziet er treurig uit en staat er verwaarloosd bij. Niet alleen het gebouw met zijn

verveloze paarsgetinte dichte ramen is een ergernis, maar meer nog het braakliggend stuk grond ervoor vertoont een verwaarloosde aanblik. En wie nog belangstelling heeft voor een 'koelkast' kan hier terecht, getuige de foto. Maar misschien is er wel een goed plan in de maak om dit eens zo belangrijke gebouw en deze omgeving weer in volle glorie te herstellen.

Een ster: Het had licht gevoren en een heel dun laagje ijs lag inmiddels op het water in het Van Bergen Ijzendoornpark. Ook de zon deed zijn best door de nog bladerloze bomen te schijnen en kleurde het ijs en water tot een feëriek schouwspel. Dat was januari 2000. Op 16 januari 1895 overleed de schenker van het park. Bij het openen van zijn testament bleek dat burgemeester mr. A.A. van Bergen Ijzendoorn een groot legaat aan de stad vermaakt had ten bedrage van f 40.000,- om daarvoor een wandelplaats aan te leggen, welke plaats men van twee kanten kon bereiken, zodat men niet langs dezelfde weg behoefde terug te keren. Een cadeau aan de stad! En vele mensen genieten nog steeds van dit prachtige park. Een 'ster'park dat behoort bij onze Zessterrenstad.

Reportage

Ineke Woudenberg

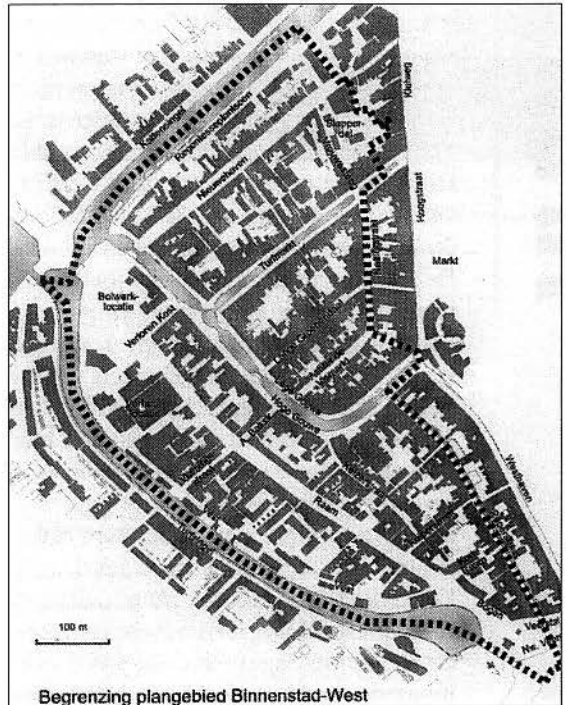
Secretaris Stichting Platform Binnenstad West

De twaalf deelnemende organisaties aan het Platform Binnenstad-West, waaronder 'Die Goude', delen de zorg om het behoud van het karakter en de kwaliteit van dit stadsdeel. In het gebied staan 13 grote en kleine locaties aan ontwikkeling bloot, de belangrijkste daarvan zijn het Bolwerk, de Verheul- en de Brandweerlocatie. Maar ook ontwikkelingen op de Drie Nootenbomen, de Stationsomgeving en de kop van de Prins Hendrikstraat zijn van invloed op Binnenstad-West. In oktober 1997 is deze zorg verwoord in de visie 'Voorbestemd'.

Deze visie, gemaakt door één van de deelnemende groepen aan het Platform, is door alle twaalf organisaties onderschreven.

Een belangrijk instrument voor het beschermen van de karakteristieke waarden is het bestemmingsplan. 'Voorbestemd' speelt goed in op de herziening van het bestemmingsplan Binnenstad-West en bood de gelegenheid om in contact te komen met de gemeente over de bestemmingsplanherziening. Dat interactieve contact is ook gelukt. Het eindresultaat voldoet echter niet aan de maatstaven van een Beschermd Stadsgezicht. Maar winst is geweest dat voorafgaand aan de inspraakperiode de Raadscommissie een gedegen discussie over het plan heeft kunnen voeren.

Wij wachten nog af in hoeverre het College van B&W datgene wat gezegd is door de commissieleden, verwerkt in het concept bestemmingsplan dat ter visie wordt gelegd.

Jaarvergadering

K.I. Nauta
Vice-voorzitter

Verslag van de algemene ledenvergadering van de Oudheidkundige Kring 'Die Goude' op maandag 19 april 1999 in verenigingsgebouw 't Brandpunt, Turfmarkt 58, aanvang 20.00 uur.

De voorzitter opent de vergadering en heet de aanwezigen, ca. 55 leden en 10 bestuursleden, welkom. Hij prijst zijn mede-bestuursleden voor hun werk dat zij verrichten ten aanzien van het leiding geven aan de excursies, het organiseren van de lezingen, het redigeren van de Tidinge, het werken aan het tot stand brengen van de stadsgeschiedenis en het behouden van het stadsgezicht. Hij maakt zich zorgen over het silhouet van de stad als er hoogbouw zou komen op de plaats van de Drie Nootebomen.

De notulen van de algemene ledenvergadering van 27 april 1998, gepubliceerd in de Tidinge van april 1999, worden zonder commentaar goedgekeurd.

Het bestuurslid C. Docter heeft bericht van verhindering gestuurd. Ook het jaarverslag van de secretaris over 1998, gepubliceerd in de Tidinge van april 1999, wordt zonder op- of aanmerkingen goedgekeurd.

De penningmeester geeft een toelichting op de balans van 1998 en op de staat van lasten en baten van dat jaar.

De heer Jan Potharst prijst namens de kascommissie het keurige en overzichtelijke werk van de penningmeester. Hij stelt voor de jaarrekening goed te keuren en de penningmeester decharge te verlenen. Aldus geschiedt.

Als nieuw lid van de kascommissie biedt zich aan mevrouw mr. Marjan Lint.

De penningmeester geeft hierna een toelichting op de begroting van het jaar 2000. Hij verwacht een sluitende begroting.

Hierna geeft het bestuurslid Nico Habermehl een overzicht van de boeken, die 'Die Goude' dit jaar nog zal uitgeven. Dat zijn van Ignatius Walvis 'Goudsche Onkatolijke Kerkzaken', ook wel de 'protestantse' Walvis genoemd (juni) en 'Het Goudsche Aartspriesterdom', de 'katholieke' Walvis en 'Gouda in druk', een bibliografie van Gouda tot 1995, samengesteld door J.W.E. Klein en N.D.B. Habermehl (november). Ook deelt hij mede dat de stadsgeschiedenis gestaag vordert.

De aftredende bestuursleden mevrouw H.A. van Dolder-de Wit en de heren K.I. Nauta en N.D.B. Habermehl worden unaniem herkozen.

Dan spreekt de voorzitter het scheidend bestuurslid Jaap Rebel toe. Jaap Rebel heeft zich in ons bestuur altijd ingezet voor de bescherming van het historisch stadsgezicht. Daar, waar het werd bedreigd, startte hij zorgvuldige procedures en tegen de aantasting ervan formuleerde hij precieze bezwaarschriften.

We hebben bij de Gemeente, de Provincie en de Raad van State niet altijd het gelijk aan onze zijde gekregen, hoewel Jaap overtuigd was van zijn gelijk. Ook heeft hij zich ingezet voor Gouda Havenstad, het behoud van het Remonstrantse Poortje en voor Binnenstad West. Als eindredacteur van de Tidinge heeft hij bijzonder veel werk verricht. De voorzitter stelt de algemene vergadering voor om op voorstel van het bestuur aan Jaap Rebel het erelidmaatschap van 'Die Goude' te verlenen op grond van de belangrijke diensten die hij de vereniging heeft bewezen en voor de wijze waarop hij haar doel heeft bevorderd. De vergadering laat met een luid applaus haar instemming blijken. De voorzitter overhandigt het erelid een gecalligrafeerde oorkonde en als aandenken een kristallen karaf met inscriptie en twee glaasjes.

Hierna volgt de rondvraag, waarvan door drie leden gebruik wordt gemaakt. Na de pauze spreekt ing. Jaap Rebel over 'Een beschermd stadsgezicht uit het veen ontstaan'. Na zijn boeiende uiteenzetting over hoe een veenkolonie stad werd, waarop we heel zuinig moeten zijn, sluit de voorzitter de vergadering en wenst iedereen wel thuis.

Lezingen, excursies, musea.

Het blijkt dat veel Gouwenaars nog onbekend zijn met de cultuurschatten in hun eigen stad. Daarom in deze rubriek een opgave van wat er zoal te zien is en wat Die Goude te bieden heeft.

De Sint-Janskerk en de Goudse Glazen

Jaarlijks bezoeken gemiddeld 55.000 personen van over de gehele wereld deze langste kerk van Nederland (123 meter) met haar ruim 70 gebrandschilderde Glazen. Zij bevat ten 50 % van al het zestiende-eeuwse gebrandschilderde glas wat in Nederland aanwezig is. *De kerk is van maandag tot en met zaterdag geopend van 9.00 tot 17.00 uur.* Om dit kostbare kunstbezit in stand te houden wordt er al vanaf 6 oktober 1749 een toegangstarief gevraagd. Deze entreeprijs varieert nu van f 1,50 tot f 3,50. U ontvangt gratis een fraaie kleurenfolder met informatie over de kerk en de Glazen.

Stedelijk Museum het Catharina Gasthuis

Voor dit museum geldt waarschijnlijk hetzelfde als voor de Sint-Jan, veel Gouwenaars weten niet welke kunstschatten hier zijn tentoongesteld. Naast de vaste opstelling zijn er wisselende exposities, waarvan er hier enkele volgen.

Jugendstil Bestek: 12 maart t/m 12 juni 2000

Deze tentoonstelling laat aan de hand van ongeveer 270 verschillende modellen bestek een vorm van kunstnijverheid zien, die rond de eeuwwisseling een grote bloei doormaakte. Het varieert van eenvoudige vormgeving tot weelderig met bloemen versierd bestek. Er wordt bijpassend servies uit dezelfde periode getoond, afkomstig uit de eigen collectie.

Internationaal Gouds Pottenbakkersfestival: 1 en 2 juni 2000

In het Museum is een representatief overzicht van keramiek van de deelnemers aan het pottenbakkersfestival te zien. Degenen die meedingen naar de prijs leveren een of twee van hun mooiste stukken keramiek in bij het Museum. De juryring vindt plaats op 1 juni, waarna de winnaars 's middags bekend worden gemaakt.

Objecten van Manja Kindt: 24 juni t/m september 2000

Deze winnares van de Goudse Kunstprijs 1999 stelt in haar werk het begrip 'verval' of 'vergankelijkheid' centraal. Voorwerpen die stammen uit een ver verleden worden door haar geordend en in doosjes bewaard. Heden en verleden ontmoeten elkaar in haar kunstwerken, waarbij zij de historie als het ware naar de tegenwoordige tijd trekt.

Museum 'De Moriaan'

Dit Pijpen- en Aardewerkmuseum is gevestigd in een monumentaal pand aan de Westhaven 29. Ook hier zijn naast de fraaie vaste collecties wisselende exposities zoals:

Keramiëk met slieddecoratie van Niek Hoogland: 10 februari t/m 4 juni 2000

Bij het Goudse Pottenbakkersfestival van 1991 won pottenbakker Niek Hoogland de eerste prijs van de jury, die hij daarna nog twee keer heeft gewonnen. Ter gelegenheid van het 25ste Pottenbakkersfestival op 1 en 2 juni a.s. is er een uitgebreide expositie van zijn werk te zien in 'De Moriaan', waarvoor hij een dertigtal nieuwe stukken heeft gemaakt. Er is ook keramiëk van hem te koop in het Stedelijk Museum 'Het Catharina Gasthuis'.

Crisisgoed uit Gouda: 17 juni t/m 1 oktober 2000

Op de bovenverdieping van De Moriaan is een tentoonstelling ingericht van aardewerk uit de crisisperiode 1930-1936. Dit is sieraardewerk dat Goudse aardewerkfabrieken, zoals de Koninklijke Plateelbakkerij Zuid-Holland, Koninklijke Goedewaagen en Kunstaardewerkfabriek Regina produceerden. Het heeft een zeer herkenbaar karakter door het typische kleurgebruik, waarin bruin en oranje domineren, vaak in combinatie met blauw, groen, wit en zwart.

Openingstijden van deze Musea: maandag t/m zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur, zon- en feestdagen 12.00 tot 17.00 uur.

Toegangsprijzen variërend van f 5,- tot f 3,50. Jeugd tot 18 jaar en MJK gratis. Het toegangskaartje is geldig voor beide Musea.

Literaire rondwandeling door Gouda: 1 mei Jaarvergadering

Lezing door mevrouw Corrie de Jong-Steenland. Onderwerp: een literaire rondwandeling door Gouda. De bijeenkomst is in 't Brandpunt. Overige data: 18 september in de Agnietenkapel, 30 oktober in de Agnietenkapel, 11 december in De Veste.

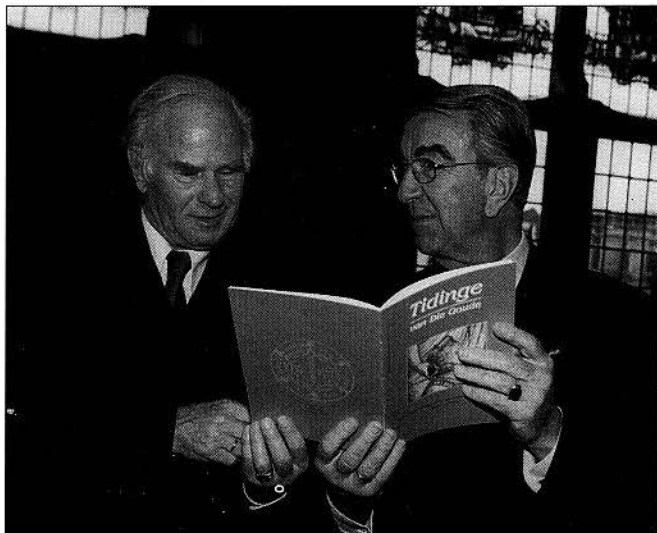
De Tidinge in een nieuwe uitvoering

Nico Habermehl

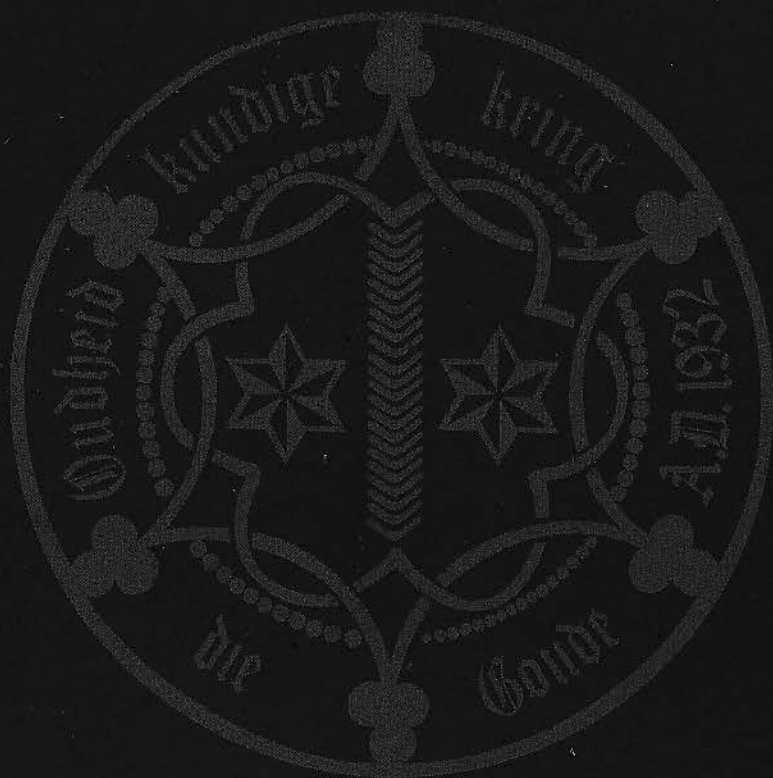
De helder blauwe omslag van de Tidinge nieuwe-stijl vormde op zaterdag 8 januari een vrolijke noot in de stemmige Trouwzaal van het Goudse stadhuis. Die dag werd het eerste exemplaar van dit bekende tijdschrift in de nieuwe uitvoering ten doop gehouden. Meer dan dertig genodigden van organisaties die zich met verschillende aspecten van het verleden van Gouda bezig houden, waren daarvan getuige. 'Die Goude'-voorzitter ing. A.J.M. Houdijk

noemde de nieuwe Tidinge één van de millennium-activiteiten van de Oudheidkundige Kring. Aansluitend wees hij op het belang van de Tidinge als bindend element tussen de leden. Viermaal per jaar bereikt het blad de leden die daarin, naast boekbesprekingen en verenigingsnieuws, informatieve artikelen over het verleden van Gouda aantreffen. "Het boegbeeld van de Oudheidkundige Kring", noemde eindredacteur Jaap Rebel de Tidinge. Hij wees op de lange historie van het tijdschrift. In 1954 verscheen de eerste Tidinge, voorlopig ook de laatste. In 1983 werd de draad weer opgepakt. Na een bescheiden begin, groeide de Tidinge snel uit tot een fraai vormgegeven tijdschrift. In 1986 verscheen het eerste exemplaar in het zo vertrouwd geworden 'grijze jasje' dat in 1997 is vervangen door een stemmig gele omslag. De toenmalige vice-voorzitter Theo de Jong was jarenlang de motor achter de Tidinge. Na zijn terugtreden in 1990 kreeg het tijdschrift onder invloed van de nieuwe redactie een meer wetenschappelijk karakter. Een niet onbelangrijk neveneffect was dat steeds meer copij werd aangeboden. Telde een jaargang in 1990 nog 84 pagina's, in 1998 was dat aantal uitgegroeid tot 156. Het jaar 2000 leek de redactie en het bestuur van 'Die Goude' een passend moment om de Tidinge een nieuw 'gezicht' te geven. De productie is in handen van de Stichting Spoor. Sander Hoogendoorn tekent voor de fraaie vormgeving. Rebel overhandigde het eerste exemplaar van de nieuwe Tidinge aan G.H. van Nieuwpoort, kerkvoogd van de Sint-Janskerk.

Van Nieuwpoort wees op de goede contacten die er sedert 1932, het jaar van de oprichting van 'Die Goude', tussen de kerkvoogdij en de Oudheidkundige Kring hebben bestaan. Maar dat was, aldus Van Nieuwpoort, niet de reden van zijn aanwezigheid. Die lag in het feit dat de Tidinge vrijwel geheel gewijd was aan de restauratie van de cartons van de Goudse Glazen. Van Nieuwpoort onderstreepte het belang van de cartons en het arbeidsintensieve proces van de restauratie. Wim de Groot, de auteur van de twee hoofdartikelen in de Tidinge, werkt daar met volle inzet aan. Hij hoopt de restauratie tot een goed einde te brengen. Van Nieuwpoort deed een beroep op 'Die Goude' om haar medewerking aan dit grote project te verlenen. Met deze oproep kwam een eind aan het formele deel van de korte plechtigheid. De bijeenkomst werd nog enige tijd op informele wijze voortgezet, waarbij iedereen ruimschoots de gelegenheid had de Tidinge in de nieuwe uitvoering te bewonderen.

Rebel (links) en Van Nieuwpoort (rechts) bewonderen de Tidinge in de nieuwe uitvoering.

Secretariaat:
Postbus 307
2800 AH Gouda